

**T.C
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ORTAÖĞRETİM SOSYAL ALANLAR EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
COĞRAFYA ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI**

**TÜRKİYE (1992) VE AZERBAYCAN (2003)
ORTAÖĞRETİM COĞRAFYA MÜFREDAT
PROGRAMLARININ KARŞILAŞTIRILMASI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Rövşen ALADDİNOV

ANKARA-2006

**T.C
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ORTAÖĞRETİM SOSYAL ALANLAR EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
COĞRAFYA ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI**

**TÜRKİYE (1992) VE AZERBAYCAN (2003)
ORTAÖĞRETİM COĞRAFYA MÜFREDAT
PROGRAMLARININ KARŞILAŞTIRILMASI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Rövşen ALADDİNOV

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Servet KARABAĞ

ANKARA-2006

Rövşen ALADDİNOV'un "Türkiye Ve Azerbaycan Ortaöğretim Coğrafya Müfredat Programlarının Karşılaştırılması" başlıklı tezi 26.12.2006 tarihinde, jürimiz tarafından Sosyal Alanlar Anabilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Adı Soyadı

Üye (Tez Danışmanı): Yrd. Doç. Dr. Servet KARABAĞ

Üye: Doç. Dr. Ülkü ESER ÜNALDI

Üye: Yrd. Doç. Dr. Melek ÇAKMAK

İmza

.....
.....
.....

ÖNSÖZ

Yüksek lisans tezi olarak hazırlanan bu çalışmada Azerbaycan ve Türkiye ortaöğretim coğrafya müfredat programlarının karşılaştırılması yapılmaya çalışılmıştır.

Tez konusu belirlenirken, farklı bir ülke vatandaşı olmam, ülkenin durumu, eğitim politikası, kişisel meraklar ve meydana gelen olaylar önemli derecede etkili olmuştur. Bir zamanlar belki adını bile duymayan insanlar, Sovyetler Birliğinin ani çöküşüyle bağımsızlığını kazanan Azerbaycan Cumhuriyetinin adını sıkça duymaya başlamışlardır. Eğitim alanındaki yapılan reformlar ve geçiş döneminin getirdiği zorluklar sonrasındaki düzelmeler açısından önem kesbeden bu konuyu incelemeye aldık.

Türkiye Cumhuriyeti'ne her anlamda en yakın ülke şüphesiz Azerbaycan olmuştur. Bundan sebepten Türkiye, Azerbaycan'ı her yönüyle merak eden büyük bir insan kitlesi barındırmaktadır. Sovyetler Birliğinin çöküşünden sonra dışa açılan Azerbaycan kendi eğitim sistemlerinde bazı alanlarında başarılar elde etmiş, bazı alanlarda ise sıkıntılarla karşılaşmıştır. Biz de bu bakış açısından yola çıkarak, kendi meslek alanımız kapsamında Azerbaycan'ın Coğrafya müfredat programlarının ve bu programların Türkiye Coğrafya müfredat programları ile karşılaştırılması konusunu ele aldık.

Yüksek lisans tez konusunu belirlerken ve hazırlanması aşamasında bana yardımcı olan değerli tez hocam Yrd. Doç. Dr. Servet Karabağ'a, Coğrafya bölüm hocalarına, her türlü desteklerini esirgemeyen dostlarıma teşekkürlerimi bir borç bilirim

ÖZET

TÜRKİYE VE AZERBAYCAN ORTAÖĞRETİM COĞRAFYA MÜFREDAT PROGRAMLARININ KARŞILAŞTIRILMASI

Rövşen ALADDİNOV

Yüksek Lisans, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı
Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Servet KARABAĞ
Kasım – 2006

Bu çalışmada Azerbaycan Milli Eğitim Bakanlığının hazırladığı ortaöğretim Coğrafya müfredat programlarında lise-1, lise-2 ve lise-3 sınıf programları ile Türkiye ortaöğretim Coğrafya müfredat programları karşılaştırmalı şekilde incelenmiştir. Bu çalışma bir eğitim çalışması olduğu için öncelikle karşılaştırmalı eğitimden kısaca bahsedilmiş, daha sonra iki ülkenin eğitim sistemi anlatıldıktan sonra Türkiye ve Azerbaycan coğrafya müfredat programlarındaki dersler ayrıntılı bir biçimde gösterilmiştir. Tezin ayrıca, ikinci bölümünde programda görülen konular ayrıntılı şekilde ele alınmış, üçüncü bölümde ise karşılaştırma yapılmıştır. Bu karşılaştırmada Azerbaycan'da görülen Coğrafya dersleri ile Türkiye'de görülen Coğrafya dersleri ve Coğrafya derslerine müfredatta ayrılan ders saatleri gösterildikten sonra son olarak ise amaçlar ve teorik yönden karşılaştırma yapılmıştır. Karşılaştırma sonucunda Türkiye Coğrafya müfredatındaki ders programları, Azerbaycan Coğrafya müfredatına göre geniş olduğu, bu programda Coğrafya derslerine ayrılan ders saatlerinin de Azerbaycan programında yetersiz olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca Türkiye-Azerbaycan Coğrafya müfredat programlarının farklı olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler:

Karşılaştırmalı eğitim, Coğrafya müfredat programı, eğitim programı.

ABSTRACT

In this study, Azerbaijan's geography lesson programme for secondary schools of which Azerbaijan Ministry of Education has prepared has been compared with the Turkish geography lesson programme. Comparison education has been briefly mentioned then, the education system of the two countries geography lessons have been indicated on the classes according to Azerbaijan and Turkey's lesson programmes. In the second section of this programme, the topics have been handled widely, later in the third section, comparison has been made.

During this comparison, the geography lessons of the two countries, the hours spared for geography lessons and finally the aim and contents have been compared.

As a conclusion of this comparison study, the Turkish lesson programme is widely expanded according to Azerbaijan's. Also the hours spared for geography lessons are not sufficient in the Azerbaijan lesson programme. In addition it is clear that the two countries lesson programme in geography lessons differ from each other.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER	v
TABLolar LİSTESİ	ix
FOTOGRAFLAR LİSTESİ	x

BÖLÜM

1. GİRİŞ	1
Problem	1
Amaç	1
Önem	2
Tanımlar	3
Yöntem	3
İlgili Literatür	10

BÖLÜM I

1.1. Türk Eğitim Sistemi	12
1.1.1. Türk eğitim sistemini düzenleyen genel esaslar	12

1.1.2. Türk Milli Eğitimin amaçları	12
1.1.2.1. Genel amaçlar	12
1.1.2.2. Özel Amaçlar	13
1.2. Türk Milli Eğitim Sisteminin Genel Yapısı	14
1.2.1. Örgün Eğitim	14
1.2.2. Yaygın eğitim	16
1.3. Türkiye Ortaöğretim Kurumlarında Ders Saatlerinin Dağılımı	16
1.4. Coğrafya Dersi ve Önemi	16
1.5. Türkiye Ortaöğretiminde Coğrafya Eğitimi Amaç Ve Hedefler	17
1.5.1. Türkiye'de Ortaöğretimde Coğrafya Öğretimi	18
1.5.1.1. Coğrafyanın Amaçları	18
1.5.2. Ortaöğretim Coğrafya Derslerinde Kullanılan Araç ve Gereçler	20
1.6. Coğrafya Dersi Öğretim Programlarının Temel Eksenleri	20
1.7. Coğrafya Dersi Öğretim Programının Çatısı	21
1.8. Türkiye Ortaöğretiminde Coğrafya Müfredat Programları	23
1.8.1. Açıklamalar	35
1.9. Türkiye'nin Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası	50
1.10. Türkiye'nin Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası-2	52
1.11. Azerbaycan ve Azerbaycan'da Eğitim Sistemi	56
1.12. Azerbaycan Eğitim Sisteminin Tarihi	57

1.13. Günümüzde Azerbaycan Eğitim Sistemi	58
1.13.1. Azerbaycan Okullarında Haftalık Ders Saatleri Miktarı Ve Süresi	59
1.13.2. Azerbaycan Eğitim Sisteminin Temel Özellikleri ve Genel Amaçları	61
1.14. Azerbaycan'da SSCB döneminde Coğrafya Eğitimi	62
1.15. Günümüzde Azerbaycan'da Coğrafya Eğitimi Ve Öğretimi	66
1.15.1. Orta Okullarda Coğrafya Dersleri	66
1.15.2. Azerbaycan'da Ortaöğretim Liselerde (9-10-11.sınıflarda) Coğrafya Müfredat Programları	82

BÖLÜM II

2.1. Türkiye ve Azerbaycan ortaöğretim lise Coğrafya müfredat programlarını karşılaştırılması	93
2.2. Amaçlar yönünden karşılaştırma	95
2.3. Türkiye ve Azerbaycan Coğrafya Öğretim Programlarının İçerik Yönden Karşılaştırılması Sonucu Ortaya Çıkan Benzerlik ve Farklılıklar	97

BÖLÜM III

3.1. Türkiye'de Coğrafya Öğretim Programlarındaki Problem Durumları	99
3.2. İçerik İle İlgili Problemler	100

3.3. Azerbaycan'da Coğrafya Öğretim Programlarındaki Problem Durumları	102
---	-----

BÖLÜM IV

SONUÇ VE ÖNERİLER	104
KAYNAKÇA	106

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1: Coğrafya Dersi Öğretim Programı'nın Temel Eksenleri	21
Tablo 2: Türkiye Ortaöğretiminde Coğrafya Müfredat Programları.....	23
Tablo 3: Rus- Müslüman Okullarının Listesi ve Öğrenci Sayısı	57
Tablo 4: 2. Öğretim planı. Umumtahsil Okullarının 2004-2005 yılları ders öğretim planı (Eğitim Azerbaycan Dilinde)	60
Tablo 5: Azerbaycan'da Sovyetler Döneminde ilkokullardaki coğrafya eğitimi ve öğretiminin yıllara göre yapısal değişikliği	64
Tablo 6: Azerbaycan Ortaöğretimde Görülen Coğrafya Dersleri	82

FOTOGRAFLAR LİSTESİ

Şekil 1:	Coğrafya Dersi Öğretim Programı'nın çatısı	22
Şekil 2:	Azerbaycan'da Ortaokul 5. sınıfta görülen Fen Bilgisi ders kitabının dış görünüşü	67
Şekil 3:	Azerbaycan'da ortaokulda görülen Materikler ve Kıtalar Coğrafyası Ders Kitabının Dış görünüşü	72
Şekil 4:	Azerbaycan'da ortaokulda görülen Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Fiziki Coğrafyası Ders Kitabının Dış görünüşü	75
Şekil 5:	Azerbaycan'da ortaokulda görülen Azerbaycan Cumhuriyeti'nin İktisadi ve Sosyal Coğrafyası Ders Kitabının Dış görünüşü	79
Şekil 6:	Dünyanın İktisadi ve Sosyal Coğrafyası Dersi Kitabının Dış Görünüşü	83
Şekil 7:	Yerbilimi Ders Kitabının Dış Görünüşü	87
Şekil 8:	Türk Dünyası Coğrafyası Ders Kitabının Dış Görünüşü	90

GİRİŞ

1.1. Problem Durumu

Dünya her alanda çok hızlı bir şekilde değişmektedir. Bu değişimi anlamak ve bu değişimden olumlu etkilenmek için eğitime, yani insana yatırım yapmak gerekir. Eğitimde gelişme sağlamış ülkeler aynı zamanda ileri gitmiş ülkelerdir. Okullarda yapılan eğitim ve öğretim işleri, planlı ve programlı faaliyetlerdir. Bu bağlamda derslerin öğretimi, öğretim programları da dikkate alınarak yapılmalıdır. İyi bir eğitim için; toplumun ve öğrencilerin ihtiyaçlarına cevap veren öğretim programları gereklidir. Dünya her alanda çok hızlı değiştiği için programlarda da zaman içinde bir takım değişikliklerin yapılması kaçınılmazdır. Ancak programlardaki değişikliklerin dünyadaki güncel olaylar ve sorunlar dikkate alınarak yapılması gereklidir. Tüm derslerin öğretim programlarını hazırlarken bu durum dikkate alınmalıdır. Eğitim programlarında değişiklikleri yaparken önde giden ülkelerin coğrafya programları dikkate alınmalıdır. Bu çalışmada Türkiye ve Azerbaycan ortaöğretim müfredat programlarında 9, 10, 11. sınıf coğrafya dersi programlarının karşılaştırılması ve programlarda görülen farklılıklar, benzerlikler karşılaştırılmalı olarak incelenmiştir.

1.2. Amaç

Türkiye’de 1941 – 2000 yılları arasında lise coğrafya öğretim programlarında dokuz kez değişiklik yapılmıştır. Bu düzenlemeler ülkemizdeki ve dünyadaki önemli değişiklikler ve yenilikler yeterince dikkate alınmadığı için genelde olumlu yönde olmamıştır. Programlarda önemli değişikliklerin yapılması için uzun zamanın “25–30 yıl gibi” geçmesi gereklidir. Çünkü öğretim programlarının toplumda etkisinin görülebilmesi için uzun bir döneme ihtiyaç vardır. Bu nedenle ülkemizde olduğu gibi çok sık program değişikliklerinin yapılması eğitim ve öğretim açısından olumlu değildir (Güngördü 1999, 54). Ayrıca bu değişiklikler yapılırken eğitimde ilerlemiş ülkelerin coğrafya programları dikkate alınmalıdır.

Bu araştırmanın temel amacı Türkiye ile Azerbaycan 9, 10, 11. sınıflar için coğrafya öğretim programlarının karşılaştırılmasıdır. Bu temel amaçla Türkiye ve Azerbaycan öğretim coğrafya öğretim programları arasındaki farklılık ve benzerlikler tespit edilmeye çalışılmıştır.

Problem Cümlesi:

Bu çalışmada problem cümlesi şu şekilde ifade edilmiştir: Türkiye ve Azerbaycan ortaöğretim lise 1, 2, 3 coğrafya müfredat programlarının

- a. Amaçlar
- b. İçerik

1.3. Önem

Hem Türkiye hem de Azerbaycan ortaöğretim coğrafya derslerinde önemli sorunlar vardır. Bu sorunlar öğretmenler, öğretim programları ve kullanılan araç-gereçlerle ilgili olarak üç başlık halinde toplanabilir (Sadıgov, 2003, 59). Yapılacak çalışmalar var olan problemleri tespit etmekle kalmamalı sorunların çözümüne yönelik somut öneriler getirmelidir. Azerbaycan'da genel olarak okullarda önemli sorunlar yaşanmaktadır.

Öğretim programlarının ve ders kitaplarının, geçiş dönemi olması sebebiyle sık-sık değiştirilmesi eğitimi olumsuz yönde etkilemektedir. Okullarda araç gereçlerin yetersiz olması, hatta bazı okullarda ise hiç olmaması önemli sorundur. Bu çalışmada Azerbaycan'daki ortaöğretim coğrafya dersleri ve programıyla, Türkiye ortaöğretim coğrafya programlarının 9, 10, 11. sınıflarının karşılaştırılması yapılmıştır. Sonuç olarak bu çalışma Türkiye ve Azerbaycan'daki coğrafya eğitiminin daha yakından tanınmasına ve bununla birlikte karşılaştırılmasına katkıda bulunacaktır.

1.4. Tanımlar

Program: Öğrenci davranışlarının istenen yönde oluşturulması için yapılan etraflı planlama sürecidir (Varış, 1978, 17).

Müfredat Programı: Bir eğitim kurumunun amaçları doğrultusunda düzenlenmiş eğitim faaliyetlerinin tümüdür (Erdem, 1998, 4).

Öğretim Programı: Eğitim programı içinde yer alan öğrenme ve öğretme süreçleri ile ilgili tüm etkinliklerdir (Varış, 1978, 339).

1.5. Yöntem

Bu bölümde araştırmanın modeli, evreni, verilerin toplanması ve yorumlanması üzerinde durulacaktır.

Araştırma Modeli

Bu araştırmanın yöntemi tarama modelidir. Tarama modeli, geçmişte ya da hâlâ var olan bir durumu var olduğu şekilde betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır. Araştırmaya konu olan olayı birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlamaya çalışır. Onları herhangi bir şekilde değiştirme, etkileme çabası gösterilmez (Karasan, 2003, 77).

Evren ve Örnekler

Araştırmanın çalışma evrenini Türkiye ve Azerbaycan'daki coğrafya müfredat programları oluşturmaktadır. Araştırmada Türkiye'deki coğrafya müfredat programlarının incelenmesinde (2003) tarihli müfredat programı ve Azerbaycan programı incelenmesinde ise (2004) tarihli ortaöğretim programları kullanılmıştır.

Verilerin Toplanması

Veri toplamada en önemli özellik araştırmanın amaçlarını gerçekleştirecek bilgileri toplamaktır. Bu çalışmada doküman incelemeleri yapılarak Azerbaycan- Türkiye müfredat programları ile ilgili bilgiler toplanmıştır.

Karşılaştırmalı Eğitimin Tanımı Ve Tarihçesi

On sekizinci ve on dokuzuncu yüzyılın eğitimi, çocukların eğitim ve öğretim bilimidir (ya da kuramı, sanatı ya da sosyolog Emile Durkheim'a göre "uygulama kuram"ıdır).

Kapsam olarak eğitim terimi öğretmen (maître), öğretici (enseignant) ya da hocaya (profesör) dönüşmüştür (Türkoğlu, 1998, 1).

Karşılaştırmalı eğitim terimi ilk kez 1817 yılında ortaya atılmıştır. Uluslar arası anlamda kabul edilen ortak bir tanım yapılmamıştır. Çağımızda karşılaştırmalı eğitim dünyada çoğu üniversitelerde ders olarak okutulmaya başlamıştır. Karşılaştırmalı eğitimciler genç devletlerin eğitimlerinin gelişmesine katkıda bulunmuşlardır.

1950'lerden sonra uluslar arası kuruluşlar, karşılaştırmalı eğitimin önemini farkına vardılar. İlgili dünyanın dört köşesindeki eğitim sistemlerini etkiledi. Tüm bu gelişmelere karşı karşılaştırmalı eğitimin herkes tarafından kabul edilen bir tanımı yapılmamıştır (Türkoğlu, 1998, 22–23).

Karşılaştırmalı eğitim, eğitim konusunda farklı politikaları, eğitimle ilgili yasaları, eğitimin finansal kaynaklarını ve yapıları diplomaları inceler.

Karşılaştırmalı eğitim olguları iki ya da daha çok bölge, ülke ve kıtada inceler. Örneğin, Arap ülkeleri ve Latin Amerika'sı gibi karşılaştırmalarda farklılıklar, benzerlikler, avantajlar, dezavantajlar, nitelikler, eksikliklerin nedenleri araştırılır. Karşılaştırmalı bir incelemenin özel amaçları çok yönlüdür. Kimi araştırmacılar üniversitelere hangi toplumsal sınıflardan öğrencilerin girebileceğini araştırırken, kimileri de ortaöğretimdeki başarısızlığı araştırırlar. Karşılaştırmalı eğitim, diğer eğitim bilimlerinin yaklaşımlarını reddetmez, tersine tamamlar. Karşılaştırmalı özel bir çalışmanın amacı ne olursa olsun, araştırmacı sorunlara çözüm bulmak amacıyla katkı geliştirme uğraşı içerisindedir. Sonuçta amaç eğitimi iyileştirmektir. Bu nedenle karşılaştırmalı eğitim yalnızca mevcut durumu irdelemez geleceğe dönük önerilerde bulunur. Karşılaştırmalı eğitim 21 yüzyıla gereken önemli bir ilgi merkezi olmuştur. Karşılaştırmalı eğitim araştırmaları bir bilimsel çalışmalardır. Buna göre karşılaştırmalı eğitim çalışmalarına bir bilim dalı olarak literatürde yer verilmektedir (Ultanır, 2000,17).

Karşılaştırmalı eğitim ile ilgili tanımlar;

“Farklı kültürlerde ve farklı memleketlerde, iki ya da fazla eğitim sistemini teorik ve pratik olarak farklılık ve benzerlikleriyle inceleyen bir araştırma alanıdır. Öncelikle okul sistemleri, okul idaresi, öğretmenler, öğrenciler, programlar, öğretim yöntemlerinin sınıflandırması gibi benzerlik ve farklılıklar ile uğraşır (Türkoğlu, 1984,18).

Karşılaştırmalı eğitim, eğitim sorunlarının çözümlenmesi için farklı ülkelerdeki eğitim sistemlerini inceleyen bir alandır (Erdoğan, 1995, 5).

Genelde bir ülkede beliren eğitim sorunlarına çözüm getirmede karşılaştırmalı eğitim çalışmalarından yararlanılır. Araştırmacılar elde edilen sonuçları, ülkelerinin eğitim problemlerine çözüm üretmede kullanırlar. Ancak araştırmacılar sorunları çözerken, belli bir ülkenin yaptıklarının aynısını değil ülkelerinin gerçeklerine en uygun olanları alırlar (Demirel, 1996, 7).

Eğitim araştırmalarına karşılaştırmalı eğitim çalışmalarından yararlanmak için öncelikli olarak karşılaştırmalı eğitimin amaçlarını bilmek gerekir. Karşılaştırmalı eğitimin amaçları ayrıntılı bir Şekilde Şöyle sıralanabilir:

- a) Eğitim sistemlerine, sorunlarına ve etkinliklerine ilişkin bilgiler elde etmek;
- b) Yerel, ulusal ve uluslar arası bir konu olan eğitimde, bir dizi hipotezi, gerekli yöntem ve teknikleri, yorum için gerekli esasları ve sonuçları geliştirmek;
- c) Eğitime etkin olan etmenlerin, çeşitli ülkelerdeki evrimini ve grmn inceleyerek, eğitim politikasının saptanmasına yardım edecek görüşü kazandırmak;
- d) Bir ülkenin kendi eğitim sistemini geliştirmesi için kuramsal ve uygulamalı olarak katkıda bulunmak;
- e) Uluslar arası anlayışa ve iletişime katkıda bulunmak, uluslar arası gerginliği azaltmak;
- f) Eğitim bilimlerini bilimsel olarak geliştirmek ve zenginleştirmek.

Bu alanın ayrıca, kültür ufkunu genişletmek, uluslar arası gerginliği azaltmak, eğitimi bilim ve kültür süresi olarak zenginleştirmek, uluslar arası anlayışa katkıda bulunmak ile diğer ülkelere dostça ve açık bir iletişim kurmak gibi amaçları da vardır (Lauwerys, 1979,6).

Karşılaştırmalı eğitimde karşılaştırma için belirli ölçütlere zorunluluk duyulur. Kimi araştırmacılar “karşılaştırmalı eğitim” adlandırılmasını kabul etmez, “karşılaştırma yöntemi” terimi tercih etmekte. Karşılaştırmalı eğitimde tek ve genel bir yöntem yoktur. Eğitim bilimleri alanında araştırmacılar, ulusa ya da uluslar arası düzeydeki eğitim sorunlarını zmemek

için karşılaştırma yöntemlerine başvururlar. Karşılaştırmalı yöntemler, eğitim bilimlerinin gelişmesi için yeni olanaklar sağlar (Türkoğlu, 1998, 69).

Eğitim sistemlerinin karşılaştırılmasında yaklaşım, dikey ve yatay olmak üzere iki çeşittir. Yatay yaklaşımda sistemlerin ayrı-ayrı ve birlikte tüm öğeleri inceler. Dikey incelemede ise tarihi evrim izlenir. Tarihsel analiz yöntemi karşılaştırılan unsurların geçmişten günümüze gelişiminin ve değişiminin incelenmesidir.

Karşılaştırmalı eğitim araştırmalarında, “örnek olay” ve problem çözme yöntemleri de uygulanmalıdır (Demirel, 1996,1).

Örneğin: öğrenci maliyetleri, okullarda araç gereç gereksinmesi gibi sorunlar problem çözme yöntemi ile incelenmektedir. Örnek olay yaklaşımında ise bir ülkenin özel bir eğitim deneyimi incelenir.

King, karşılaştırmalı eğitim araştırmalarında eğitim ve toplum arasındaki bağlantıların incelenmesini savunmaktadır. Yani bütün kademelerde eğitimi düzenlemek için toplum yaşamının, ekonomik, ideolojik, politik, artistik, dini, gelenekler gibi tüm yöntemlerin dikkate alınmasını önermektedir.

Kezamaias, ve Massioles, karşılaştırmalı eğitim araştırmalarının sosyoloji, psikoloji ve ekonomide kullanılan yöntemleri yakından izlediğini belirtmektedir.

Zamanımızda karşılaştırmalı eğitimciler inceleme yaparken başlıca iki yöntem izlemektedir.

1. Bir ülke ya da bir bölge incelenir, buna alan incelemesi adı verilir.
2. Çeşitli ülkeler ya da bölgeler karşılaştırmalı olarak incelenir. Buna da karşılaştırmalı inceleme denir (Türkoğlu, 1998, 70–71).

Her zaman karşılaştırma yapılabilir mi? Eğitim sistemleri ve öğeleri sürekli karşılaştırılabilir mi? Karşılaştırmalı eğitimde yöntem çok sayıda makaleye konu olmuştur. Meslektaşlar arasında sayısız tartışma, görüşme anlaşmazlıkla da sonuçlanmıştır. Ama ortak bir görüş henüz yoktur. Sistemli bir analizle karşılaştırma yapmadan yararlanmasına karşın, karşılaştırmalı eğitimcilerin tümü tarafından kabul edilen bir kuram ve uygulama yoktur. Karşılaştırmada yöntem olmazsa karşılaştırmalı inceleme yanlış ve eksik olur. Örneğin: Japonya'da lise son sınıfta bitirme sınavını kazanan öğrencilerin yüzdesi ile Fransa'da bakalorya sınavını bitirenlerin oranı yanlış yorumlanmalara neden olur. Çünkü her iki ülkede sınavın amaçları, yapılışı, içeriği farklıdır (Türkoğlu, 1998, 82).

Karşılaştırmalı eğitim araştırmacılarının tümü tarafından kabul edilebilecek bir kuram ve yöntem henüz geliştirilmemiştir. Lawwerys'e göre araştırmacılara yardım edecek belirli sayıda kurallar bulunmaktadır. Bu kurallar şunlardır (Türkoğlu, 1998, 81).

1. Eğitim çok karışık bir olgudur. Eğer bir ülkenin eğitimi incelenmek istenirse politikası, ekonomisi, tarihi, coğrafyası ve sosyal yapısıyla ilgili eserler okunur.

2. Eğitim sistemleri durgun bir yapı olarak değil, değişmeye hazır bir organizma gibi düşünülür. Örneğin: yalnız ne öğretildiği değil, kişisel etkinlikleri ve sosyal yapısıyla ilgili eserler okunur.

3. Analiz ve sınıflandırmada ne ile ne karşılaştırılacaktır iyice belirlenir.

Konular kanunlarla, yapılar yapılarla, programlar programlarla karşılaştırılır. Bir ülkedeki uygulamalarla, başka bir ülkedeki projeler karşılaştırılmaz.

4. Yorumlarda kişisel ilgiler göz önüne alınabilir. Tarihçi tarihsel faktörleri, sosyolog sosyolojik faktörleri araştırabilir. Bütün bu yaklaşımlar sorunun doğru olarak anlaşılmasına yardım edecektir.

5. Eğer verileri tablo halinde vermek mümkünse nitel verilerden yararlanılabilir. Ama verilerin sorunla ilgisinden emin olunmalıdır.

6. Araştırmalara, genellikle istenilen bir sorun ele alınarak başlanılır. Örneğin: kentleşmede eğitim konusunda sorunlar nelerdir. Öğretmenin rolü nedir? Sonra genel sorunlar özel sorunlara ayrılabilir ve bu sorunların benzerlik ve ayrılıkları saptanır. Karşılaştırmacının araştırması boyunca yöntem sorunlarıyla karşılaştığı görülür.

Verilerin toplanmasından itibaren sorunlarla karşılaşmaya başlar. Eğitim yasası, çalışma programları gibi her türden resmi belgeler, bilimsel yazı ve basın makaleleri, anketler ve sorulardaki karşılıklı konuşmalar esnasında bitiş yazısını tamamlar. Uluslar arası araştırmalar sırasında ortaya çıkan birçok dilbilimsel sorunlar dikkate alındığında kurumlar, diplomalar, işlevler ve benzerleri gibi şeyleri gösteren kelimeleri kaynak ülkenin dilinde bildirmek daha tercih edilir görünüyor. Karşılaştırmalı eğitim çalışmalarında karşılaşılan sorunlar aşağıda verilmiştir.

1. Karşılaştırmalı eğitim çalışmalarında o, ülkenin eğitim sistemi ile birlikte sosyal yapısını, tarihsel gelişimi gibi diğer koşullarını da iyice incelemek gerekir. Bunun için çalışmanın sınırını çok iyi belirlemek gerekir.

2. Eğitim terimleri ve kavramları üzerinde görüş birliği sağlamak güç olabilir. Örneğin: temel eğitim, ilköğretim kavramları ve bu eğitim kademelerinin sürekli farklılık göstermektedir.

3. Karşılaştırma yapılan ülkenin dilini iyi bilmek ya da o, ülkeye ait yazılmış kaynakları iyi anlayacak düzeyde yabancı dil bilgisine sahip olmak gerekir.

4. Güvenilir ve inanılır istatistik bilgilerin toplanmasında karşılaşılan sorunlar ortaya çıkmaktadır.

5. Çok sınırlı alanda yapılan karşılaştırma genelleme yapmada güçlükler çıkarabilir (Demirel, 1996,11).

1.6. İlgili Literatür

Gumabekova (2004), "Kırgızistan'da Ve Türkiye'de Ortaöğretim Fizik Ders Kitabındaki Konuları Ve Deneysel Aktiviteleri Karşılaştırması" adlı yüksek lisans tezinde kitapların konu ve deneysel aktiviteleri sınıflara göre nasıl bir dağılım gösterdiğini araştırmıştır. Bu araştırmasında fizik bölümünün sınıf seviyesine göre dağılımını her iki ülkede ölçülü hazırlandığı, Kırgızistan M.E. B kitaplarında moleküller bölümüne Türkiye kitaplarında elektrik bölümüne ağırlık verildiği sonucuna ulaşmıştır.

Sadıkov (2003) "Azerbaycan'da Coğrafya Eğitimi Ve Öğretimi" adlı yüksek lisans tezinde Azerbaycan'ın geçmiş dönemdeki ve günümüzdeki coğrafya eğitimini araştırması çalışması sonucunda ülke ekonomisindeki sıkıntıların her alanda olduğu gibi, eğitim alanında da görüldüğü sonucuna varmıştır. Ayrıca Azerbaycan'daki coğrafya eğitiminin temel sorunlarının araç gereç, kitap, idari ve askeri alanlarda coğrafya ilminin tatbiki olarak belirlenmiştir.

Tomal (2004) "Türkiye ile Almanya'nın Lise Coğrafya Öğretimi Programlarının Karşılaştırılmalı İncelenmesi" isimli doktora tezinde iki ülkenin coğrafya öğretim programlarını karşılaştırmıştır. Çalışmanın sonucunda Almanya ile Türkiye coğrafya programları arasında amaçlar, içerik, öğretim süreçleri ve öğrenci başarısının değerlendirilmesi açısından önemli farklılıklar bulunmuştur.

Türkoğlu (1977) yapmış olduğu "Türkiye ve Fransa Lise Programlarının Karşılaştırılmalı Olarak İncelenmesi" isimli doktora çalışmasını yapmıştır. Burada Türkiye ve Fransa'nın eğitim sistemleri ve lise

programları karşılaştırılmıştır. Bu karşılaştırmalı çalışmada dikey ve yatay araştırma yaklaşımları uygulanmıştır. Dikey incelemede, Türkiye'deki ve Fransa'daki liseler geçmişten günümüze incelenmiştir. Yani tarihi analiz metodu kullanılmıştır. Yatay yaklaşımda ise her iki ülkenin eğitim sistemleri ve lise programlarının belli öğeleri ele alınmıştır. Yani mevcut durum ayrıntılı olarak incelenmiştir.

Yapılan literatür taramasında araştırmaların farklı konuları ele alınarak sorunları incelediği görülmüştür. Bu taramada aynı zamanda Türkiye ve Azerbaycan eğitim programlarında coğrafya dersi müfredat programının karşılaştırılması ile ilgili çalışmaya rastlanmamıştır.

I BÖLÜM

Bu bölümde Türkiye ve Azerbaycan eğitim sistemleri hakkında kısaca bilgi verilecektir.

1.1. TÜRK EĞİTİM SİSTEMİ

Türk eğitim sisteminin temel amacı Türk vatandaşlarının ve Türk toplumun refah ve mutluluğunu artırmak, milli birlik ve bütünlük içinde iktisadi sosyal ve kültürel kalkınmayı desteklemek, hızlandırmak ve Türk milletini çağdaş uygarlığın yapıcı yaratıcı ve seçkin bir ortağı yapmaktır (M.E.B. 2003, 430).

1.1.1. Türk eğitim sistemini düzenleyen genel esaslar

1.1.2. Türk Milli Eğitimin Amaçları

1.1.2.1. Genel amaçlar

Türk Milli Eğitimin genel amacı, Türk Milletinin bütün fertlerini, Atatürk İnkılap Ve İlkelerine Anayasada ifadesini bulan Atatürk Milliyetçiliğine bağlı Türk Milletinin, milli, ahlaki, insani manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; insan haklarına ve anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmektir.

a. Beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme düşünce, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek.

b. İlgı, istıdat ve kabılıyetlerini geliştirerek gerekli bilgi, beceri, davranışlarla birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmasını sağlamaktır (M.E.B. 2003, 430).

2.1.2.2. Özel Amaçlar

Türk eğitim ve ğretim sistemi bu genel amaçları gerçekleştirecek şekilde düzenlenip ve çeşitli derece ve türdeki eğitim kurumlarının özel amaçları, genel amaçlara ve aşağıda sıralanan temel ilkelere uygun olarak tespit edilir (M.E.B. 2003, 430).

- a. Genellik ve eşitlik ,
- b. Ferdin ve toplumun ihtiyaçları,
- c. Yöneltme,
- d. Eğitim hakkı,
- e. Fırsat ve imkan eşitliği,
- f. Süreklilik,
- g. Atatürk İnkılap İlkeleri ve Atatürk Milliyetçiliği,
- h. Demokrasi eğitim,
- i. Laiklik,
- j. Bilimsellik,
- k. Planlılık
- l. Karma eğitim,
- m. Okul ve ailenin işbirliği,
- n. Her yerde eğitim.

1.2. Türk Milli Eğitim Sisteminin Genel Yapısı

Türk Milli Eğitim sistemi örgün ve yaygın eğitim olmak üzere iki ana bölümden kurulur. Örgün eğitim okul öncesi eğitimi, ilköğretim, orta öğretim ve yüksek öğretim kurumlarını kapsar. Yaygın eğitim, örgün eğitim yanında veya dışında düzenlenen eğitim faaliyetlerinin tümünü kapsar (M.E.B, 2003 , 432).

1.2.1.Örgün Eğitim

a) Okul Öncesi Eğitim

Okul Öncesi Eğitim, mecburi ilköğretim çağına gelmiş çocukların eğitimini kapsar. Bu eğitim isteğe bağlıdır.

b) İlköğretim;

İlköğretim 6-14 yaşlarındaki çocukların eğitimi ve öğretimini kapsar. İlköğretim, kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve devlet okullarında parasızdır. İlköğretiminin amaç ve görevleri genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak her Türk çocuğuna iyi bir vatandaş olmak için gerekli temel bilgi, beceri davranış ve alışkanlıkları kazandırmak, onun milli ahlak anlayışına uygun olarak yetiştirmesini, bu çocukların bilgi, istidat ve kabiliyetleri yönünde yetiştirerek hayat ve üst yönetime hazırlamaktır. İlköğretimin son ders yılının ikinci yarısında öğrencilere, orta öğretimde devam edebilecek okul ve programların hangi mesleklerin yolunu açabileceği ve bu mesleklerin kendilerine sağlayacağı standardı konusunda tanıtıcı bilgiler vermek üzere gerekli çalışmalar yapılmaktadır. İlköğretim kurumları sekiz yıllık okullardan oluşur. Bu okullarda kesintisiz eğitim yapılır ve bitirenlere ilköğretim diploması verilir (M.E.B, 2003).

c) Orta Öğretim

Orta öğretim, ilköğretime dayalı en az üç yıllık öğrenim veren genel; mesleki ve teknik öğrenim kurumlarının tümünü kapsar. İlköğretimi tamamlayan ve ortaöğretime girmeye hak kazanmış olan her öğrenci orta öğretime devam etmek ve ortaöğretim imkanlarından bilgi, istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde yararlanmak hakkına sahiptirler. Orta öğretim çeşitli programlar uygulayan liselerden meydana gelir. Belli bir programa ağırlık veren okullara lise, teknik lise ve tarım meslek lisesi gibi eğitim dallarını belirleyen adlar verilir. Orta öğretim kurumlarını öğrenim süresi, uygulanan programın özelliğine göre, Milli Eğitim Bakanlığınca tespit edilir. Lise ve denk okulları bitirenler yüksek öğrenim kurumlarına girmek için hak kazanırlar (M.E.B, 2003 , 433).

d) Yükseköğretim

Yükseköğretim, ortaöğretime dayalı en az iki yıllık yükseköğrenim veren eğitim kurumlarını kapsar. Yükseköğretim kurumları şunlardır:

1. Üniversiteler,
2. Fakülteler,
3. Enstitüler,
4. Yüksekokullar,
5. Konservatuvarlar,
6. Meslek Yüksek Okulları,
7. Uygulama ve araştırma merkezleri.

Yükseköğretim kurumlarının amaçları, kuruluş ve işleyişleri ile öğretim elemanlarına ilişkin esaslar ve yükseköğretim kurumları ile ilgili diğer hususlar, özel kanunlarında belirlenmektedir (M.E.B, 2003).

1.2.2. Yaygın eğitim

Yaygın eğitimin genel amacı, milli eğitimin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak, örgün eğitim sistemine hiç girmemiş yahut, herhangi bir kademesinde bulunan veya bir kademedен çıkmış vatandaşlara, örgün eğitimin yanında ve dışında eğitim imkanları hazırlamaktır (M.E.B, 2003 , 436) .

1.3. Türkiye Ortaöğretim Kurumlarında Ders Saatlerinin Dağılımı.

Milli Eğitim Bakanlığı ortaöğretim kurumlarının hazırlık, 9, 10, 11, ve 12 sınıflarına ait haftalık ders çizelgelerinin 4306 sayılı kanun gereği ilköğretimin zorunlu ve kesintisiz sekiz yıla çıkarmasıyla ilköğretimden orta öğretime geçişin yeniden düzenlenmesi ve orta öğretim kurumlarının haftalık ders çizelgelerine bazı derslerin eklenmesi sonucunda haftalık ders çizelgeleri yeniden düzenlenmiştir (M.E.B, 1998, 174).

1.4. Coğrafya Dersi ve Önemi.

Coğrafya , doğa ve insana ait konum, dağılışı, sistemleri, süreçleri, dokular ve etkileşimleri açıklayan bilimdir. Coğrafya öğrencilerin yaşadığı alanı ve dünyayı anlamalarını ve anlamlandırmalarını sağlayan bir içeriğe sahip olmasından dolayı önemli bir disiplindir. Çünkü insanın mekansal algıları, yaşadıkları alanın özellikleri ile doğrudan ilgilidir. 21. Yüzyıl Türk insanının siyasal, ekonomik gelişmeleri anlaması, bunlarla etkileşiminde uyumlu ve bilinçli adımlar atabilmesi için coğrafya eğitimine ihtiyaç vardır.

Coğrafya bilimi günümüz dünyasından beslenerek yeni yaklaşımlar geliştirmesi gerekliliği açısından öğrencilerin, günümüz dünyasını anlamaya yönelik bakış açıları geliştirmelerine yardımcı olur (Açıkgöz, 2003 ,18).

Öğrenciler, coğrafya eğitimi ile dünyayı algılama, anlama ve değerlendirme açısından yaşadığı alandan küresel ölçeğe doğa ve insana

ait sistemler, süreçler ve dokulara coğrafi bilinç kazanır. Coğrafya dersi öğretim programı öğrenci merkezi yaklaşımları, dolayısıyla da aktif öğrenme ve kuransal temelleri açısından yapılandırmacılığı önemsemektedir. Aktif öğrenme sürecinin sorumluluğunu taşıdığı öğrenme sürecinin çeşitli yönleri ile ilgili karar alma ve öz düzenleme yapma fırsatların verildiği ve karmaşık öğretimsel işlerle öğrenenin öğrenme sırasında zihinsel yeteneklerini kullanmaya zorlandığı bir öğrenme sürecidir (Açıkgöz, 2003, 18).

1.5. Türkiye Ortaöğretiminde Coğrafya Eğitimi Amaç Ve Hedefler.

Ortaöğretim coğrafya eğitiminde amaçlar Doğanay (2002, 174) tarafından şu biçimde sıralanmıştır.

1. Yakın çevre örneklerini esas alarak, Türkiyeyi ve dünyayı genel coğrafi özellikleri açısından tanıır.
2. Çevrenin doğal ve beşeri olayları arasında neden sonuç ilişkisini kurar ve bu olayların yeryüzündeki dağılışlarını öğrenir.
3. Değişik çevredeki beşeri ve ekonomik faaliyetlerin, yeryüzündeki dağılışlarını, insan hayatına etkilerini, neden –sonuç ilişkisi dahilinde karşılaştırmalı olarak inceler.
4. Farklı coğrafi çevrelerdeki değişik coğrafi zenginlik kaynakları ile ülkelerin kalkınmaları arasında yakın bağlar bulunduğunu kavrar.
5. Ülkesinin ve yeryüzünün doğal kaynaklarını tanıır ve bunların sonsuz olmadıklarını, tutumlu kullanılmaları bilincini geliştirir.
6. Çevrede ekolojik dengenin bozulması sorunlarına yol açan beşeri faaliyetlere karşı duyarlılık kazanır.
7. Türkiye'nin doğal kaynaklarını, toplumsal değerlerini gelenek ve göreneklerini korumanın gerekliliğine inanır.

8. Siyasal, ekonomik, kültürel ve askeri bağlarımız bulunan ülkeleri, ülkemizle karşılaştırmalar yapacak biçimde tanır.

9. Toplumsal ve bireysel ilişkilerde zaman- zaman ortaya çıkan sorunların, karşılıklı iyi niyet, hoş görü ve kişiliklere saygılı olma çerçevesinde çözümlenebileceğini kavrar.

10. Harita, resim, fotoğraf, grafik, kesit, profil, veri tablosu, şema gibi görsel malzemeyi yorumlama becerisi kazanır.

11. Çevresindeki doğa olaylarının, her birinin birer coğrafi olayı olduğu ve bunların oluşum nedenlerini bilimsel esaslara dayanacak biçimde kavrar.

12. Bilinmeyenleri araştırma ve öğrenme isteği oluşturur.

13. Önyargılardan arınarak, objektif kararlar alma yada verme becerisi geliştirir.

14. Doğal çevre olaylarının nedenlerini hurafelere dayandırmaz.

15. Kalkınma, gelişme ve ilerlemenin tek yolunun müspet ilim olduğuna inanır.

16. Demokratik hak ve özgürlüklerine inanır bunlara saygılı olur.

1.5.1. Türkiye’de Ortaöğretimde Coğrafya Öğretimi

Ortaöğretim seviyesinde coğrafya öğretimi öğrencilerin coğrafya öğretimi için sınıf dışındaki coğrafi gerçekleri değerlendirme ve kavrama, harita, şekil ve grafikler aracılığı ile bulunduğu çevrenin dışındaki coğrafi olayları kavrama, insanla ortam arasındaki ilişkileri değerlendirme alışkanlıklarının kazanılması olarak ele alınmalıdır.

1.5.1.1. Coğrafyanın Amaçları

Coğrafya dersinin lise döneminde amaçları şunlardır:

a) Fiziki coğrafya alanında

- Güneş sistemi ve evren

- Ay'ın hareketleri
- Yerin şekli ve boyutları
- Yerin hareketi ve sonuçları
- Harita nedir? Yapımı ve çeşitleri
- Haritada yön, mesafe ve alan ölçülmesi çeşitli haritaların okunması ve yorumu
- Yer kabuğunun hareketi. 1. İç kuvvetler 2. Dış kuvvetler ve bunların topografyayı şekillendirmedeki etkileri.
 - Belli başlı morfolojik birimler
 - Bitki coğrafyası
 - İklim
 - Toprak coğrafyası

b) Beşeri ekonomik coğrafi alanında.

- Nüfus, nüfusun dağılışı ve dağılışında etkili olan etmenler.
- Yerleşme: kır ve şehir yerleşimleri
- Sanayi, ulaşım, tarım, enerji coğrafyası.

c) Bölgesel coğrafya ile ilgili olarak.

- Orta doğu ülkeleri
- Balkan ülkeleri
- Kıtalar ve ülkeler.

e) Türkiye coğrafyası.

- Türkiye fiziki coğrafyası, Türkiye'nin jeomorfolojisi, iklimi, hidroğrafyası, toprakları, bitki örtüsü.
 - Türkiye'nin beşeri ve iktisadi coğrafyası.
 - Türkiye'nin coğrafi bölgeleri, Türkiye'nin yedi coğrafi bölgesinin tanıtımı.

1.5.2. Ortaöğretim Coğrafya Derslerinde Kullanılan Araç Ve Gereçler

Coğrafya öğretimin temel problemlerinden birisi konular işlenirken soyut olan kavramları somut hale getirememedir. Bu yüzden de konuların öğrenen tarafından anlaşılır hale gelmesi zorlaşmaktadır. Bu yüzden araç ve gereçleri konunun anlaşılır olmasında önemli bir fonksyondur. Çünkü araç ve gereçler öğrencinin ilgisini çekmekle kalmaz, duyu organlarına da hitap ederek kalıcılık etkisini gösterir. Coğrafya derslerinde araç ve gereçlerin yardımıyla bir olayı görsel hale getirmek, olayı rasyonel şekilde bir açıklamaktır. Dünyanın yuvarlaklığı öğrenci için soyut bir kavram olmaktadır. Halbuki küre bu kavrama somutlaştırarak öğrencinin dünya ile ilgili diğer kavramları öğrenmesini kolaylaştırır. Çünkü araç ve gereçler öğrencinin ilgisini çekmekle kalmaz, duyu organlarına da hitap ederek kalıcılık etkisini gösterir (Güngördü, 2002, 116).

1.6. 2005 Coğrafya Dersi Öğretim Programlarının Temel Eksenleri

Coğrafya dersi öğretim programı öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçlarına cevap verecek, Türk milli eğitiminin amaçlarına uygun, çağın gerekliliği toplumsal düzeyin gelişimine hizmet edecek şekilde aşağıdaki tabloda belirtilen dört temel eksen üzerine kurulmuştur. Bu eksenler birbirleri ile ilişkili ve etkileşimli olarak coğrafya eğitiminin temel unsurlarını kapsamaktadır.

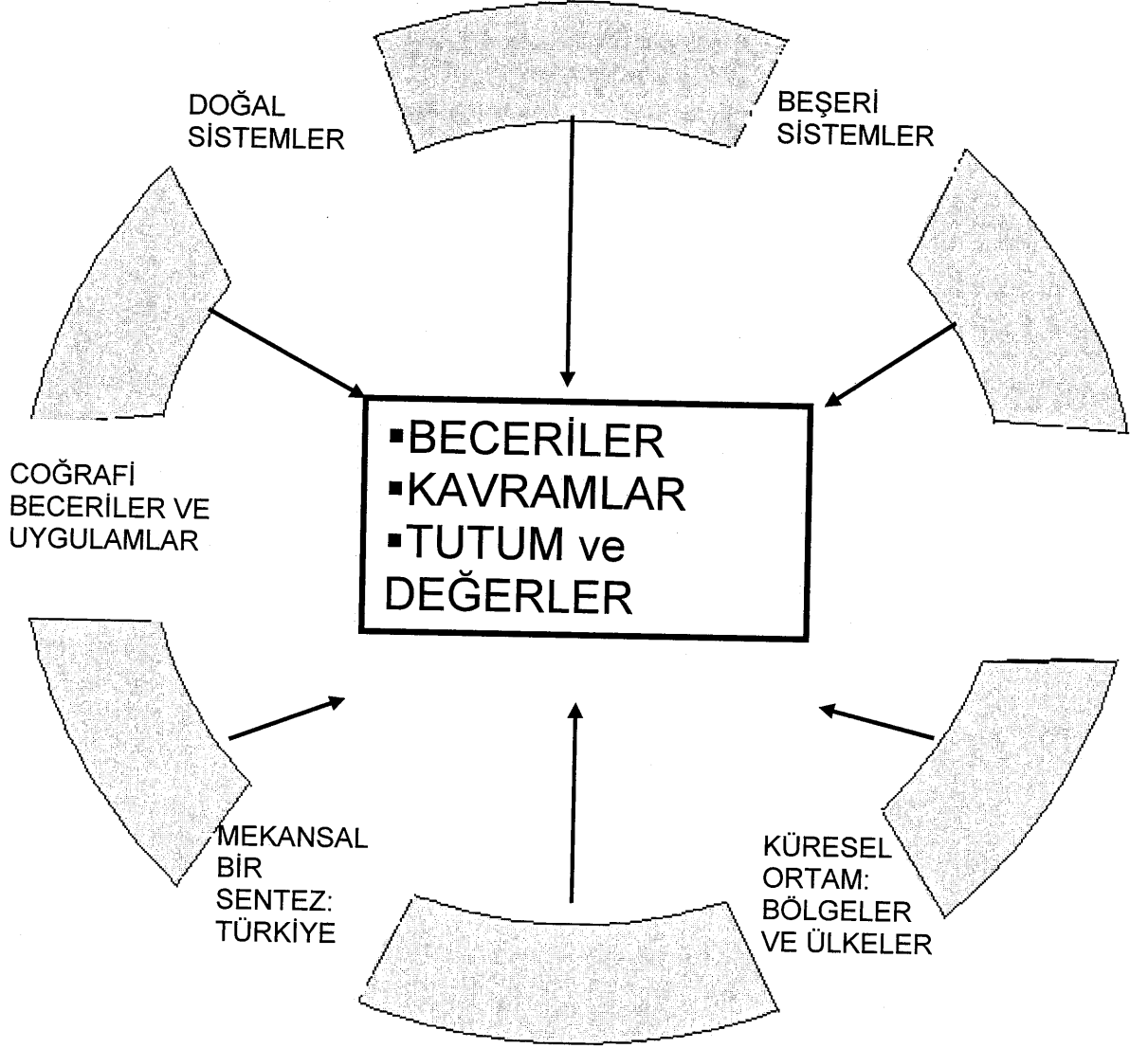
Tablo 1: Coğrafya Dersi Öğretim Programı'nın Temel Eksenleri

1. KONUM ANALİZİ	<ul style="list-style-type: none"> • Yerler / alanlar • Türkiye • Bölgeler ve ülkeler
2. COĞRAFİ TEMALAR	<ul style="list-style-type: none"> • İklim, yer şekilleri, toprak, bitki, sular... • Nüfus, yerleşme, ekonomi, politika, yönetim... • Çevre ve toplum
3. COĞRAFİ BECERİLER	<ul style="list-style-type: none"> • Yöntemler • Teknikler • Uygulamalar
4. TUTUM VE DEĞERLER	<ul style="list-style-type: none"> • Doğaya yönelik • İnsana yönelik

1.7. Coğrafya Dersi Öğretim Programının Çatısı.

Coğrafya dersi öğretim programının çatısını coğrafi kavramlar, beceriler, tutum ve değerler ile bunlara ait kazanımlar sağlayacak şekilde organize edilen coğrafi beceriler ve uygulamalar, doğal sistemler, beşeri sistemler, mekansal bir sentez: Türkiye, küresel ortam: Bölgeler ve ülkeler, çevre ve toplum öğrenme alanları oluşturur (M.E.B, 2005, 9).

Coğrafya dersi öğretim programı için 9, 10, 11, sınıflarda iki saatlik zorunlu ve seçmeli coğrafya dersleri aşağıda belirtilen öğrenme alanlarına ait kazanımlar dan oluşmaktadır (M.E.B, 2005, 9-12).



Kaynak : (M.E.B, 2005)

Şekil 1: Coğrafya Dersi Öğretim Programı'nın çatısı

1.8. Türkiye Ortaöğretiminde Coğrafya Müfredat Programları
Tablo 2: Türkiye Ortaöğretiminde Coğrafya Müfredat Programları
 Fen Bilimleri Alanı

DERS KATEGORİLERİ	XI. SINIF		X. SINIF		XI. SINIF	
		Haftalık Ders Saati Sayısı		Haftalık Ders Saati Sayısı		Haftalık Ders Saati Sayısı
ORTAK GENEL KÜLTÜR DERSLERİ	Türk Dili ve Edebiyatı	4	Türk Dili ve Edebiyatı	4	Türk Dili ve Edebiyatı	4
	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	1	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	1	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	1
	Tarih	2	Tarih	2	T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük	2
	Coğrafya	2	Milli Güvenlik Bilgisi	1	Felsefe	2
	Matematik	5				
	Biyoloji	2				
	Fizik	2				
	Kimya	2				
	Sağlık Bilgisi	2				
	Yabancı Dil	4				
	Beden Eğitimi	2				
TOPLAM		28		8		9
ALAN DERSLERİ			Biyoloji	2	Biyoloji	3
			Fizik	4	Fizik	4
			Kimya	3	Kimya	3
			Matematik	5	Matematik	5
			Geometri	2		
TOPLAM			16		15	
ALAN SEÇMELİ DERSLERİ			Psikoloji	2	Geometri	4
			Biyoloji Uygulamaları	2	Biyoloji Uygulamaları	2
			Fizik Uygulamaları	2	Fizik Uygulamaları	2
			Kimya Uygulamaları	2	Kimya Uygulamaları	2
			Analitik Geometri	2	Analitik Geometri	2
			Yabancı Dil	4	Yabancı Dil	4
			Bilgisayar	2	Bilgisayar	2
					Mantık	2
				Sosyoloji	2	
Alınabilecek ders saati sayısı			6		6	
SEÇMELİ DERSLER	Resim	2	Resim	2	Resim	2
	Müzik	2	Müzik	2	Müzik	2
	Çevre ve İnsan	2	Beden Eğitimi	2	Beden Eğitimi	2
	İnsan İlişkileri	1	Araştırma Teknikleri	2	Demokrasi ve İnsan Hakları	1
	Standardizasyon ve Kalite	1	Bilgi Teknolojisi	2	İnsan İlişkileri	1
	İkinci Yabancı Dil	2	Çevre ve İnsan	2	Jeoloji	2
	Takviyeli Yabancı Dil	2	Jeoloji	2	Astronomi ve Uzay Bilimleri	2
	Hızlı Okuma Teknikleri	1	Astronomi ve Uzay Bilimleri	2	Bilgi Teknolojisi	2
	Bilgisayar	2	Bilim Tarihi	2	İkinci Yabancı Dil	2
	Trafik bilgisi	1	İkinci Yabancı Dil	2	Takviyeli Yabancı Dil	2
			Takviyeli Yabancı Dil	2		
ALINABİLECEK DERS SAATİ SAYISI		4		2	2	
TOPLAM		1	1	1	1	
		33		33	33	

Kaynak: M.E.B. Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı 1998, 43.

LİSE HAFTALIK DERS ÇİZELGESİ
Sosyal Bilimleri Alanı

DERS KATEGORİLERİ	XI. SINIF	Haftalık Ders Saati Sayısı	X. SINIF	Haftalık Ders Saati Sayısı	XI. SINIF	Haftalık Ders Saati Sayısı
ORTAK GENEL KÜLTÜR DERSLERİ	Türk Dili ve Edebiyatı	4	Türk Dili ve Edebiyatı	4	Türk Dili ve Edebiyatı	4
	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	1	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	1	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	1
	Tarih	2	Tarih	2	T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük	2
	Coğrafya	2	Milli Güvenlik Bilgisi	1	Felsefe	2
	Matematik	5				
	Biyoloji	2				
	Fizik	2				
	Kimya	2				
	Sağlık Bilgisi	2				
	Yabancı Dil	4				
Beden Eğitimi	2					
TOPLAM		28		8		9
ALAN DERSLERİ			Edebi Metinler	3	Edebi Metinler	3
			Genel Türk Tarihi	3	Osmanlı Tarihi	3
			Türkiye Coğrafyası (Fiziki)	3	Türkiye Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası	3
			Ülkeler Coğrafyası	3	Mantık	2
			Psikoloji	2	Sosyoloji	2
TOPLAM				14		13
ALAN SEÇMELİ DERSLERİ			Sanat Tarihi	2	T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük (Seminer)	2
			Dil Bilim	2	Dil Bilim	2
			Türk Edebiyatı Tarihi	2	Turizm	2
			İslam Tarihi	2	Matematik	4
			Matematik	4	Geometri	2
			Geometri	2	Felsefe Tarihi	2
			Yabancı Dil	4	Sanat Tarihi	2
			Bilgisayar	2	Türk Edebiyatı Tarihi	2
					Yabancı Dil	4
					Bilgisayar	2
ALINABİLECEK DERS SAATİ SAYISI				6		6
SEÇMELİ DERSLER	Resim	2	Resim	2	Resim	2
	Müzik	2	Müzik	2	Müzik	2
	Çevre ve İnsan	2	Beden Eğitimi	2	Beden Eğitimi	2
	İnsan İlişkileri	1	Çevre ve İnsan	2	Demokrasi ve İnsan Hakları	1
	Standardizasyon ve Kalite	1	Bilim Tarihi	2	İnsan İlişkileri	1
	İkinci Yabancı Dil	2	İkinci Yabancı Dil	2	Bilgi Teknolojisi	2
	Takviyeli Yabancı Dil	2	Takviyeli Yabancı Dil	2	Kütüphanecilik	1
	Hızlı Okuma Teknikleri	1			İkinci Yabancı Dil	2
	Bilgisayar	2			Takviyeli Yabancı Dil	2
	Trafik bilgisi	1				
ALINABİLECEK DERS SAATİ SAYISI		4		4		4
TOPLAM		33		33		33
		1		1		1
		1		1		1

Kaynak: M.E.B. Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı 1998. 44.

LİSE HAFTALIK DERS ÇİZELGESİ
Türkçe - Matematik Alanı

DERS KATEGORİLERİ	XI. SINIF		X. SINIF		XI. SINIF	
		Haftalık Ders Saati Sayısı		Haftalık Ders Saati Sayısı		Haftalık Ders Saati Sayısı
ORTAK GENEL KÜLTÜR DERSLERİ	Türk Dili ve Edebiyatı	4	Türk Dili ve Edebiyatı	4	Türk Dili ve Edebiyatı	4
	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	1	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	1	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	1
	Tarih	2	Tarih	2	T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük	2
	Coğrafya	2	Milli Güvenlik Bilgisi	1	Felsefe	2
	Matematik	5				
	Biyoloji	2				
	Fizik	2				
	Kimya	2				
	Sağlık Bilgisi	2				
	Yabancı Dil	4				
Beden Eğitimi	2					
TOPLAM		28		8		9
ALAN DERSLERİ			Edebi metinler	3	Edebi Metinler	3
			Psikoloji	2	Türkiye Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası	3
			Türkiye Coğrafyası (Fiziki)	2	Matematik	5
			Matematik	5	Geometri	2
			Geometri	2		
TOPLAM			14		13	
ALAN SEÇMELİ DERSLERİ			Türk Edebiyatı Tarihi	2	Türk Edebiyatı Tarihi	2
			Analitik Geometri	2	Güzel Konuşma ve Yazma	2
			Genel Türk Tarihi	3	Hızlı Okuma Teknikleri	3
			Güzel Konuşma ve Yazma	2	T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük (Seminer)	2
			Hızlı Okuma Teknikleri	1	Geometri	2
			Dil Bilim	2	Dil Bilim	2
			Yabancı Dil	4	Sosyoloji	2
					Osmanlı Tarihi	3
					Yabancı Dil	4
				Bilgisayar	2	
ALINABİLECEK DERS SAATI SAYISI				6		6
SEÇMELİ DERSLER	Resim	2	Resim	2	Resim	2
	Müzik	2	Müzik	2	Müzik	2
	Çevre ve İnsan	2	Beden Eğitimi	2	Beden Eğitimi	2
	İnsan İlişkileri	1	Bilim Tarihi	2	Demokrasi ve İnsan Hakları	1
	Standardizasyon ve Kalite	1	Turizm	2	Kütüphanecilik	1
	İkinci Yabancı Dil	2	İnsan ilişkileri	1	İnsan İlişkileri	1
	Takviyeli Yabancı Dil	2	Kütüphanecilik	1	Çevre ve İnsan	2
	Hızlı Okuma Teknikleri	1	Bilgi teknolojisi	2	Hukuk	2
	Bilgisayar	2	İkinci Yabancı Dil	2	İstatistik	2
	Trafik bilgisi	1	Takviyeli Yabancı Dil	2	Bilgi Teknolojisi	2
				İkinci Yabancı Dil	2	
				Takviyeli Yabancı Dil	2	
ALINABİLECEK DERS SAATI SAYISI		4		4		4
TOPLAM		33		33		33

Kaynak: M.E.B. Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı 1998, 45.

LİSE HAFTALIK DERS ÇİZELGESİ
Yabancı Dil Alanı

DERS KATEGORİLERİ	XI. SINIF		X. SINIF		XI. SINIF	
		Haftalık Ders Saati Sayısı		Haftalık Ders Saati Sayısı		Haftalık Ders Saati Sayısı
ORTAK GENEL KÜLTÜR DERSLERİ	Türk Dili ve Edebiyatı	4	Türk Dili ve Edebiyatı	4	Türk Dili ve Edebiyatı	4
	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	1	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	1	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	1
	Tarih	2	Tarih	2	T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük	2
	Coğrafya	2	Milli Güvenlik Bilgisi	1	Felsefe	2
	Matematik	5				
	Biyoloji	2				
	Fizik	2				
	Kimya	2				
	Sağlık Bilgisi	2				
	Yabancı Dil	4				
Beden Eğitimi	2					
TOPLAM		28		8		9
ALAN DERSLERİ			Yabancı Dil	8	Yabancı Dil	8
			Dil Bilim	2	Dil Bilim	2
TOPLAM				10		10
ALAN SEÇMELİ DERSLERİ			Edebi Metinler	3	Edebi Metinler	3
			İkinci yabancı Dil	4	İkinci yabancı Dil	4
			Takviyeli Yabancı Dil	4	Takviyeli Yabancı Dil	4
			Türkiye Coğrafyası (Fiziki)	3	Türkiye Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası	3
			Güzel Konuşma ve Yazma	2	Osmanlı Tarihi	3
			Genel Türk Tarihi	3	Sosyoloji	2
			Psikoloji	2	Mantık	2
			Bilgisayar	2	Bilim ve Teknoloji	1
ALINABİLECEK DERS SAATI SAYISI				10		9
SEÇMELİ DERSLER	Resim	2	Resim	2	Resim	2
	Müzik	2	Müzik	2	Müzik	2
	Çevre ve İnsan	2	Beden Eğitimi	2	Beden Eğitimi	2
	İnsan İlişkileri	1	Turizm	2	Turizm	2
	Standardizasyon ve Kalite	1	İnsan İlişkileri	1	Çevre ve İnsan	1
	İkinci Yabancı Dil	2	Halk Bilim	2	Demokrasi ve İnsan Hakları	1
	Takviyeli Yabancı Dil	2	Grupla Çalışma teknikleri	2	Halk Bilim	2
	Hızlı Okuma Teknikleri	1	Kütüphanecilik	1	Kütüphanecilik	1
	Bilgisayar	2	Hızlı Okuma Teknikleri	1		
	Trafik bilgisi	1				
ALINABİLECEK DERS SAATI SAYISI		4		4		4
		1	Rehberlik	1	Rehberlik	1
TOPLAM		33		33		33

Kaynak: M.E.B. Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı 1998, 46.

LİSE HAFTALIK DERS ÇİZELGESİ
Sanat (Resim) Alanı

DERS KATEGORİLERİ	XI. SINIF		X. SINIF		XI. SINIF	
		Haftalık Ders Saati Sayısı		Haftalık Ders Saati Sayısı		Haftalık Ders Saati Sayısı
ORTAK GENEL KÜLTÜR DERSLERİ	Türk Dili ve Edebiyatı	4	Türk Dili ve Edebiyatı	4	Türk Dili ve Edebiyatı	4
	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	1	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	1	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	1
	Tarih	2	Tarih	2	T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük	2
	Coğrafya	2	Milli Güvenlik Bilgisi	1	Felsefe	2
	Matematik	5				
	Biyoloji	2				
	Fizik	2				
	Kimya	2				
	Sağlık Bilgisi	2				
	Yabancı Dil	4				
Beden Eğitimi	2					
TOPLAM		28		8		9
ALAN DERSLERİ			Resim	6	Resim	6
			Sanat Tarihi	2	Sanat Tarihi	2
TOPLAM				8		8
ALAN SEÇMELİ DERSLERİ			Matematik	2	Sanat Etkinliklerini İzleme	1
			Geometri	2	Yazı Sanatı	2
			Edebi Metinler	3	Halk Bilim	2
			Halı Deseni Tasarımı	2	Edebi Metinler	3
			Fotografi	2	Türkiye Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası	3
			Psikoloji	2	Matematik	2
			Türkiye Coğrafyası (Fiziki)	3	Osmanlı Tarihi	3
			Genel Türk tarihi	3	Sosyoloji	2
			Yazı Sanatı	2	Mantık	2
			Kütüphanecilik	1	Yabancı Dil	4
			Yabancı Dil	4	Bilgisayar	2
			Bilgisayar	2		
ALINABİLECEK DERS SAATI SAYISI				12		11
SEÇMELİ DERSLER	Resim	2	Müzik	2	Müzik	2
	Müzik	2	Beden Eğitimi	2	Beden Eğitimi	2
	Çevre ve İnsan	2	Bilgi Teknolojisi	2	Güzel Konuşma ve Yazma	2
	İnsan İlişkileri	1	Turizm	2	Ülkeler Coğrafyası	3
	Standardizasyon ve Kalite	1	İnsan İlişkileri	1	Demokrasi ve İnsan Hakları	1
	İkinci Yabancı Dil	2	İkinci Yabancı Dil	2	Turizm	2
	Takviyeli Yabancı Dil	2	Hızlı Okuma Teknikleri	1	İkinci Yabancı Dil	2
	Hızlı Okuma Teknikleri	1	Takviyeli Yabancı Dil	2	Takviyeli Yabancı Dil	2
	Bilgisayar	2				
	Trafik bilgisi	1				
ALINABİLECEK DERS SAATI SAYISI		4		4		4
TOPLAM		33		33		33
			Rehberlik	1	Rehberlik	1

Kaynak: M.E.B. Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı 1998,47.

LİSE HAFTALIK DERS ÇİZELGESİ
Sanat (Müzik) Alanı

DERS KATEGORİLERİ	XI. SINIF		X. SINIF		XI. SINIF	
		Haftalık Ders Saati Sayısı		Haftalık Ders Saati Sayısı		Haftalık Ders Saati Sayısı
ORTAK GENEL KÜLTÜR DERSLERİ	Türk Dili ve Edebiyatı	4	Türk Dili ve Edebiyatı	4	Türk Dili ve Edebiyatı	4
	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	1	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	1	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	1
	Tarih	2	Tarih	2	T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük	2
	Coğrafya	2	Milli Güvenlik Bilgisi	1	Felsefe	2
	Matematik	5				
	Biyoloji	2				
	Fizik	2				
	Kimya	2				
	Sağlık Bilgisi	2				
	Yabancı Dil	4				
Beden Eğitimi	2					
TOPLAM		28		8		9
ALAN DERSLERİ			Müzik	6	Müzik	6
			Edebi Metinler	3	Edebi Metinler	3
TOPLAM				9		9
ALAN SEÇMELİ DERSLERİ			Müzik Tarihi	2	Müzik Tarihi	2
			Sanat Tarihi	2	Sanat Tarihi	2
			Halk Bilim	2	Türkiye Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası	3
			Grupla Çalışma Teknikleri	2	Sanat Etkinliklerini İzleme	2
			Edebi Sanatlar	3	Matematik	2
			Psikoloji	2	Osmanlı Tarihi	3
			Türkiye Coğrafyası (Fiziki)	3	Sosyoloji	2
			Matematik	2	Mantık	2
			Genel Türk tarihi	3	Kütüphanecilik	1
			Kütüphanecilik	1	Bilim ve Teknoloji	1
			Bilim ve Teknoloji	1	Takvîyeli Yabancı Dil	4
			Yabancı Dil	4	Bilgisayar	2
			Bilgisayar	2		
ALINABİLECEK DERS SAATİ SAYISI				11		10
SEÇMELİ DERSLER	Resim	2	Resim	2	Resim	2
	Müzik	2	Beden Eğitimi	2	Beden Eğitimi	2
	Çevre ve İnsan	2	Çevre ve İnsan	2	Güzel Konuşma ve Yazma	2
	İnsan İlişkileri	1	Fotografi	2	Ülkeler Coğrafyası	3
	Standardizasyon ve Kalite	1	Güzel Konuşma ve Yazma	2	Demokrasi ve İnsan Hakları	1
	İkinci Yabancı Dil	2	Turizm	2	İnsan İlişkileri	1
	Takvîyeli Yabancı Dil	2	İkinci Yabancı Dil	2	Turizm	2
	Hızlı Okuma Teknikleri	1	Takvîyeli Yabancı Dil	2	İkinci Yabancı Dil	2
	Bilgisayar	2			Takvîyeli Yabancı Dil	2
	Trafik bilgisi	1				
ALINABİLECEK DERS SAATİ SAYISI		4		4		4
TOPLAM		33		33		33

Kaynak: M.E.B. Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı 1998, 48.

LİSE HAFTALIK DERS ÇİZELGESİ

Spor Alanı

DERS KATEGORİLERİ	XI. SINIF		X. SINIF		XI. SINIF	
		Haftalık Ders Saati Sayısı		Haftalık Ders Saati Sayısı		Haftalık Ders Saati Sayısı
ORTAK GENEL KÜLTÜR DERSLERİ	Türk Dili ve Edebiyatı	4	Türk Dili ve Edebiyatı	4	Türk Dili ve Edebiyatı	4
	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	1	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	1	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	1
	Tarih	2	Tarih	2	T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük	2
	Coğrafya	2	Milli Güvenlik Bilgisi	1	Felsefe	2
	Matematik	5				
	Biyoloji	2				
	Fizik	2				
	Kimya	2				
	Sağlık Bilgisi	2				
	Yabancı Dil	4				
Beden Eğitimi	2					
TOPLAM		28		8		9
ALAN DERSLERİ			Beden Eğitimi	2	Beden Eğitimi	2
			Spor	6	Spor	6
			Biyoloji	2		
TOPLAM			10		8	
ALAN SEÇMELİ DERSLERİ			İnsan Anatomisi	2	Antrenman Bilgisi	2
			Spor ve Beslenme	1	Spor Yönetimi ve Organizasyon	2
			Spor Psikolojisi	2	Türkiye Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası	3
			Türkiye Coğrafyası (Fiziki)	3	Sanat Tarihi	2
			Sanat Tarihi	2	Edebi Metinler	3
			Matematik	2	Matematik	2
			Geometri	2	Müzik	2
			Matematik	2	Mantık	2
			Genel Türk Tarihi	3	Halk Oyunları	2
			Psikoloji	2	Osmanlı Tarihi	3
			Edebi Metinler	3	Mantık	2
			Yabancı Dil	4	Sosyoloji	2
			Bilgisayar	2	Yabancı Dil	4
Alınabilecek ders saati sayısı				10		11
SEÇMELİ DERSLER	Resim	2	Resim	2	Resim	2
	Müzik	2	Grupla Çalışma Teknikleri	2	Turizm	2
	Çevre ve İnsan	2	Turizm	2	Demokrasi ve İnsan Hakları	1
	İnsan İlişkileri	1	Güzel Konuşma ve Yazma	2	İnsan İlişkileri	1
	Standardizasyon ve Kalite	1	İkinci Yabancı Dil	2	Fotografi	2
	İkinci Yabancı Dil	2	Takviyeli Yabancı Dil	2	Çevre ve İnsan	2
	Takviyeli Yabancı Dil	2	Trafik Bilgisi	1	İkinci Yabancı Dil	2
	Hızlı Okuma Teknikleri	1	Takviyeli Yabancı Dil	2	Takviyeli Yabancı Dil	2
	Bilgisayar	2			İlk Yardım	1
Alınabilecek ders saati sayısı		4		4		4
Rehberlik	1	Rehberlik	1	Rehberlik	1	
TOPLAM		33		33		33

Kaynak: M.E.B. Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı 1998, 49.

Türk insanının hızla değişen dünyamızda doğal ortamla insan arasındaki ilişkiyi ulusal ve uluslar arası boyutlarda algılaması, ortaya çıkan sorunların değerlendirilmesi açısından coğrafya öğretiminin, ilkokul çağından başlayarak üniversiteye kadar, günün ihtiyaçlarına uygun olacak şekilde düzenlenmesi gerekmektedir. Öğretim programlarının hazırlanış tarzı tanzimat'tan başlayarak, günümüze kadar tam olarak esaslı bir değişiklik geçirmemiştir. 1941-1981 dönemi gerçekten de ülkemizde coğrafya öğretim eğitiminin gelişme çağı olmuştur. Bilindiği gibi 1. Türk coğrafya kongresi 1941 yılında yapılmıştır. Bu coğrafya kongresi günümüze kadar Türkiye de toplanan ilk ve son coğrafya kongresidir. Kongre gündeminde ele alınan konulardan biride coğrafya müfredat programlarının hazırlanışı ile ilgilidir (Şahin, 2003, 83).

Müfredat programlarının hazırlama veya hazırlanmış programları değiştirme işli, daima Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yapılmıştır. Sözü edilen öğretim programları "müfredat programları" olarak adlandırılır. Diğer öğretim programları gibi coğrafya programı da aynen adlandırılmıştır.

Müfredat programlarının hazırlanmasın da esas alınacak program modeli ve program hazırlanırken göz önünde bulundurulacak esaslar, Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı (TTKB) tarafından 26. 05. 1983 tarih ve 86 sayılı TTK kararı ile belirlenmiştir. Bu bölümde MEB TTKB tarafından hazırlanmış olan coğrafya öğretim programları incelenmiştir (M.E.B, 1992, 25).

Türkiye ortaöğretim coğrafya müfredatında lise 1 ve lise 2 programı.
Lise 1. Sınıf (2 Saat)

Giriş: coğrafyanın konusu, Bölümleri ve Gelişimi

1. Ünite: Yeryuvarlığı ve Evren:

1. Güneş Sistemi, Yerin Şekli ve Boyutları : Paralel, Meridyen, Boylam, Enlem.
2. Yeryuvarlığının Hareketleri ve Sonuçları.
 - a. Gece ve Gündüz
 - b. Mevsimler
3. Türkiye'nin Coğrafi Konumu.
 - a. Matematik Konumu ve Sonuçları,
 - b. Özel Konumu ve Sonuçları.

2. Ünite: Harita Bilgisi:

1. Harita ve Ölçek,
 - a. Haritalarda Yüzey Şekillerinin Gösterilmesi,
 - b. Haritalardan Yararlanma, Harita İşaretleri, Üzerinde Uzunluk ve Alan Ölçülmesi.
2. Türkiye'nin Yüzölçümü ve Boyutları.
3. Türkiye'nin Kara Sınırları ve Kıyıları.

3. Ünite: Karalar ve Denizler:

1. Karalar ve Dağılışı
2. Denizler ve Dağılışı.
3. Denizaltı Yerçekilleri.
4. Türkiye'nin Denizleri ve Boğazları,

- a. Karadeniz,
- b. Akdeniz,
- c. Ege Denizi
- d. Marmara Denizi,
- e. İstanbul Boğazı,
- f. Çanakkale Boğazı,

4.Ünite: İklim:

1. Atmosfer ve Özellikleri.
2. İklimin Tanımı, Meteorolojik Gözlemler ve İklim Elemanları.
 - a. Sıcaklık,
 - b. Basınç ve Rüzgarlar,
 - c. Nemlilik ve Yağış.
3. Türkiye'de İklim Elemanları.
 - a. Sıcaklık,
 - b. Basınç ve Rüzgarlar,
 - c. Nemlilik ve Yağış.
4. Yeryüzünde Başlıca İklim Tipleri ve Tabii Bitki Örtüsü.
5. Türkiye'de Başlıca İklim Tipleri ve Tabii Bitki Örtüsü.
 - a. Akdeniz İklimi,
 - b. Karadeniz İklimi,
 - c. Karasal İklim.

6. Ünite: Yeryuvarlığının Yapısı ve Yer Şekillerinin Oluşumu:

1. Yerkabuğunun Yapısı.
2. Yerkabuğunun Malzemesi: Taşlar.
3. Yeryuvarlığının İç Yapısı.
4. Jeolojik Devirler.
5. İç Kuvvetler:

- a. Dağ Oluşumu (Orojenez), Türkiye'de Dağ Oluşumu,
- b. Epirojenik Hareketler, Türkiye'de Epirojenik Hareketler,
- c. Volkanizma, Türkiye'de Volkan Dağları,
- d. Depremler; Türkiye'de Depremler ve Korunma Yolları.

6. Türkiye'de Ovalar ve Platolar.

7. Ünite: Yeryüzünün Biçimlenmesi: (Dış Kuvvetler)

1. Taşların Çözülmesi:

- a. Toprak Oluşumu ve Toprak Tipleri,
- b. Türkiye'de Toprak Tipleri.

2. Yer Göçmeleri ve Kaymalar:

- a. Yer Göçmeleri Oluşturan Şartlar,
- b. Türkiye'de Yer Göçmeleri ve Kaymalar.

3. Toprak Erozyonu:

- a. Toprak Erozyonunu Oluşturan Şartlar,
- b. Türkiye'de Toprak Erozyonu ve Toprak Korunması.

4. Akarsular:

- a. Akarsuyun Tanımı, Havza, Su Bölümü, Akım (Debi), Rejim,
- b. Türkiye'nin Başlıca Akarsuları ve Havzaları,
- c. Türkiye'de Akarsu Rejimleri,
- d. Türkiye'de Akarsuların Oluşturduğu Aşındırma ve Biriktirme Şekilleri.

5. Yer altı Suları ve Kaynaklar:

- a. Türkiye'de Yer altı Suları, Kaynaklar ve Kuyular,
- b. Türkiye'de Karstik Sular ve Aşındırma ve Biriktirme Şekilleri.

6. Gller ve Oluşumu:

- a. Yeryüzünde Gllerin Oluşumu,
- b. Türkiye’de Gller ve Oluşumları,
- c. Türkiye’de Baraj Glleri.

7. Buzullar:

- a. Buzulların Oluşumu,
- b. Türkiye’de Buzullar ve Oluşturduğu Şekiller.

8. Türkiye’de Rüzgarların Oluşturduğu Şekiller.

9. Denizlerde Hareket:

- a. Dalgalar, Akıntılar, Gelgit Olayı,
- b. Türkiye Denizlerindeki Akıntılar,
- c. Türkiye’de Dalga ve Akıntıların Oluşturduğu Kıyı Şekilleri.

8. nite: İnsan ve Tabii Çevre:

1. Yeryüzünde Nüfus Hareketleri ve Sonuçları:

- a. İnsanların Yaşamasına Az Elverişli Yerler,
- b. İnsanların Yaşamasına Elverişli Yerler.

2. Türkiye’de Nüfus Hareketleri ve Sonuçları:

- a. Türkiye’de Nüfusun Niteliği,
- b. Türkiye’de Nüfus Dağılışı.

3. Türkiye’de Yerleşme:

- a. Yerleşmelerin Coğrafi Dağılışları,
- b. Köy ve Şehir Yerleşmeleri,
- c. Şehirleşme”.

1.8.1. Açıklamalar

Bugün uygulanmakta olan lise 1. Sınıf coğrafya öğretim programında yer alan açıklamalar bölümü 09.09. 1992/ 277 sayılı TTK Başkanlığınca kabul edilen “Ders Geçme ve Kredi Sistem” inde bulunan açıklamaların aynısıdır.

Bu programın açıklamalar bölümü şu maddelerden meydana gelmektedir (M.E.B, 1992)

1. Yeryüzü, havaküre, suküre ve taşkürenin temas alanı, diğer bütün canlı varlıkta birlikte insanın yaşama yeridir. Yeryüzünde görülen iklim, yer şekilleri ve denizler, topraklar, doğal bitki örtüleri, hayvanlar ve bunlarla ilgili bütün belirtiler coğrafya olaylarıdır. Fakat, tabiat olaylarının yanında onlarla ahenkli bir tarzda insan topluluklarının çeşitli faaliyet ve tesisleri de yer almaktadır. Yeryüzünde köy, kasaba, şehir vb. yerleşme yerleri, endüstri, maden işletmeleri ve merkezleri kurulup gelişmiş; tarlalar, bağlar ve bahçeler açılmış; yollar, köprüler, tüneller, istasyonlar, limanlar, barajlar, hava meydanları vb. inşa edilmiştir. Bütün bu tabiat olayları ve insan faaliyetleri gün geçtikçe, gelişmekte veya yenileri ortaya çıkmaktadır. İnsanın yaşadığı her yer az veya çok değişmektedir. İşte insanın hayati faaliyetleri ile ilgili bütün belirtiler de beşeri belirtiler (kültür etmenler) adını altında toplanmıştır. Beşeri belirtiler büyük ölçüde tabiat şartlarına bağlı olmakla birlikte, insan toplumları da kültür seviyeleri ile ölçülü olmak ve tabiat şartlarına uygun bulunmak kaydıyla çevreleri üzerinde değiştirici etkiler yapmaktadır. İşte coğrafyanın araştırma ve inceleme konusu yeryüzünde görülen olayların karşılıklı sebep ve sonuç ilişkileridir. Bu bağıntı ve ahenk içinde özellikle zamanımızda en belirgin rol insana düşmektedir.

2. Coğrafya yeryüzü olaylarının her birini ayrı ayrı değil, bu olayların dağılışını, yeryüzü ve birbirleriyle olan ilişkilerini ve çevre şartlarına uyumlarını araştırıp inceler. Bu sebeple, doğrudan doğruya bu olayların her birini inceleyen diğer bilimlerden farklıdır. Örneğin, coğrafyada sürekli değişebilen hava basınca, rüzgar, yağmur, şimşek, yıldırım vb. meteorolojik olaylar ile bunların bağlı olduğu kanunlar incelenmez, bunlarla ilgili ölçmeler yapılmaz ve bu ölçmelere dayanarak hava tahminleriyle uğraşılmaz. Bütün bunlar meteorolojinin amacı ve görevidir.

Coğrafya meteorolojinin eriştiği sonuçlardan yararlanarak iklim tiplerini, iklim tiplerinin yeryüzüne dağılışını; iklim şartlarının, yeryüzü şekilleri, akarsu rejimleri, bitki ve hayvan toplulukları ve nihayet bütün bu tabiat faktörlerinin nüfus dağılışı, yerleşme, konut yaşayış ve ekonomi üzerindeki etkilerini araştırır. Yine coğrafya, belli iklim ve toprak şartlarına bağlı bulunan doğal bitki ve hayvan topluluklarını ve insanı, insanların bu bitki topluluklarından hangi amaçlarla nasıl yararlandıklarını ve yararlanabileceklerini, doğal çevrenin değiştirilmesi sonucunda tabiattaki dengenin nasıl bozulacağını ve bütün bunların yaratacağı ekonomik sonuçları araştırır. Bu itibarla coğrafyanın konusu insan ve tabiat arasındaki karşılıklı ilişkilerdir.

3. Coğrafyada fiziki ve beşeri olayları açıklayabilmek için yardımcı bilimlere başvurulur, onların araştırmalarından doğan sonuçlardan yararlanılır.

4. Coğrafya kendi içinde bir takım bölümlere ayrılır. Genel coğrafya ile ülkeler coğrafyası aynı bilimin birbirini tamamlayan iki araştırma ve inceleme koludur. Genel coğrafya; coğrafi olayların yeryüzünde nasıl meydana geldiğini ve yeryüzünün değişik bölgelerindeki benzerleriyle mukayeselerini, başka deyişle coğrafi olay esas olmak üzere yeryüzüyle ilişkilerini inceler. Buna karşılık ülkeler coğrafyası; çeşitli coğrafi olayların yeryüzünün o bölümünde veya bütününde farklı bölgeler olup olmadığını araştırır ve bunların coğrafi niteliklerini ortaya koyar. Bundan dolayı coğrafya bir bütündür ve bir tek disiplindir.

5. Programdaki konular üzerinde etraflı ve yeterli çalışmaların yapılabilmesi için yerküre, çeşitli haritalar, atlaslar mümkün olduğu hallede büyük ölçekli haritalar, ansiklopediler, dergi, grafik, resim, projeksiyon gibi araçlar ile büyük Türk araştırmacılarının biyograflarının okullarda bulundurulmasına çalışılmalıdır.

6. Öğrencilerden okuyacakları konularla ilgili, çeşitli kaynaklardan bilgiler toplamaları istenerek, onlara derse hazır girme alışkanlığı kazandırılmalıdır.

7. Öğrenciler atlaslarda ve duvar haritalarında bulunabilen yer adları ile değişken olan istatistik bilgileri ezberleme yerine, coğrafya olaylarını açıklamaya ve sonuç çıkarmaya yöneltilmelidir.

9. Öğrencilerin bilgilerinin ölçülmesinde belleğe dayalı sorulardan kaçınılmalı, onlara coğrafya öğretiminin amaçlarına uygun olarak düşündürücü, araştırıcı, sebep ve sonuçlar arasında ilişki kurabilecekleri sorular sorulmalıdır.

10. Gezi ve gözlemlerin coğrafya öğretiminde büyük bir yer olduğundan, sınıfça geziler düzenlenmeli, öğrenciler inceleme gezilerine ve gözlemlerine teşvik edilmeli, bu gezi ve gözlemlerdeki izlenimlere göre hazırlanacak raporlar sınıfta tartışılarak değerlendirilmelidir.

11. Türkiye'nin coğrafi bölgelerinin incelenmesine okulun bulunduğu bölgeden başlanmalıdır.

12. Bölgeler işlenirken;

a) Türkiye'nin dünyadaki yeri ve önemi konusunda, yurdumuzun bugünkü sınırlarını Atatürk'ün önderliğinde yapılan milli mücadele sonucunda çizilmiş olduğuna ve coğrafi konumu itibariyle stratejik önemine değinilmeli; ayrıca, Türkiye'nin komşu olduğu Ortadoğu ülkeleri arasında gerek ekonomi, gerek kültürel alandaki üstünlüğün, Atatürk İnkılâbının bir sonucu olarak belirtilmelidir.

b) Karadeniz Bölgesi konusunda Atatürk'ün 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkışı ile Kurtuluş Savaşının başlamış olduğu vurgulanmalı; Havza ve Amasya tamimlerinin kapsam ve sonuçlarına değinilmeli; Kastamonu'dan bahsederken de şapka ve dolayısıyla kılık kıyafet değişikliklerinden söz edilmelidir.

c) Marmara Bölgesi konusunda, Boğazların önemine ve Lozan Antlaşmasının bu konudaki sonuçları ile daha sonra Boğazlara yeni bir statü getiren Montreux sözleşmesine yer verilmelidir.

d) Ege Bölgesi konusunda, Kurtuluş Savaşında bu bölgede yapılan savaşlar ile sonuçlarından bahsedilmelidir.

e) İç Anadolu Bölgesi konusunda, Sivas Kongresi ve önemi Atatürk'ün Ankara'ya gelişi, Sakarya Meydan Muharebesi, Büyük Millet Meclisinin açılışı ve Ankara'nın başkent oluşunun sebepleri üzerinde durulmalıdır.

f) Akdeniz Bölgesi konusunda, Atatürk'ün Hatay'a verdiği önem ve Hatay'ın Anavatana katılmasına değinilmelidir.

g) Doğu ve Güney Doğu Anadolu Bölgeleri konularında; Erzurum kongresi ile bu kongrede alınan kararların önem ve sonuçlarına yer verilmelidir. Ayrıca, bölgeler incelenirken yöre hakkının Milli Mücadele sırasındaki kahramanlıkları, Gaziantep ve Kahramanmaraş örnekleriyle açıklanmalıdır. Coğrafya öğretim programları geliştirmek ve güncel hale getirmek amacıyla yapılan bugünkü değişiklikler coğrafyanın daha da gelişmesine sebep olacaktır.

Bugün uygulanmakta olan lise 1. Sınıf öğretim programının içeriğinde yer alan konular şunlardır;

Coğrafya 2

Giriş:

- Türkiye'nin Dünya Üzerindeki Yeri ve Önemi
- Coğrafi Bölge, Bölüm, Yöre Kavramları
- Coğrafi Bölgeleri Oluşturan Faktörler
- Türkiye'nin İdari Bölümleri

COĞRAFİ BÖLGELER:

1. Ünite: Karadeniz Bölgesi

1. Bölgenin Coğrafi Özellikleri
2. Bölgenin Bölümleri
 - a) Doğu Karadeniz Bölümü
 - b) Orta Karadeniz Bölümü
 - c) Batı Karadeniz Bölümü
3. Bölgenin Türkiye Ekonomisindeki Yeri
4. Bölgenin Türkiye Turizmdeki Yeri

2. Ünite: Marmara Bölgesi

1. Bölgenin Coğrafi Özellikleri
2. Bölgenin Bölümleri
 - a) Yıldız Dağları Bölümü
 - b) Ergene Bölümü
 - c) Güney Marmara Bölümü
 - d) Çatalcı- Kocaeli Bölümü
3. Bölgenin Türkiye Ekonomisindeki Yeri
4. Bölgenin Türkiye Turizmdeki Yeri

3. Ünite: Ege Bölgesi

1. Bölgenin Coğrafi Özellikleri
2. Bölgenin Bölümleri
 - a) Ege Bölümü
 - b) İç Batı Anadolu Bölümü
3. Bölgenin Türkiye Ekonomisindeki Yeri
4. Bölgenin Türkiye Turizmindeki Yeri

4. Ünite: Akdeniz Bölgesi

1. Bölgenin Coğrafi Özellikleri
2. Bölgenin Bölümleri
 - a) Adana Bölümü
 - b) Antalya Bölümü
3. Bölgenin Türkiye Ekonomisindeki Yeri
4. Bölgenin Türkiye Turizmindeki Yeri

5. Ünite: Güney Doğu Anadolu Bölgesi

1. Bölgenin Coğrafi Özellikleri
2. Bölgenin Bölümleri:
 - a) Dicle Bölümü
 - b) Orta Fırat Bölümü
3. Bölgenin Türkiye Ekonomisindeki Yeri
4. Bölgenin Türkiye Turizmindeki Yeri

6. Ünite: Doğu Anadolu Bölgesi

1. Bölgenin Coğrafi Özellikleri
2. Bölgenin Bölümleri:
 - a) Yukarı Fırat Bölümü
 - b) Erzurum Kars Bölümü
 - c) Yukarı Murat-Van Bölümü
 - d) Hakkari Bölümü
3. Bölgenin Türkiye Ekonomisindeki Yeri
4. Bölgenin Türkiye Turizmindeki Yeri

7. Ünite: İç Anadolu Bölgesi

1. Bölgenin Türkiye Ekonomisindeki Yeri
2. Bölgenin Türkiye Turizmindeki Yeri
 - a) Konya Bölümü
 - b) Yukarı Sakarya Bölümü
 - c) Orta Kızılırmak Bölümü
 - d) Yukarı Kızılırmak Bölümü
3. Bölgenin Türkiye Ekonomisindeki Yeri
4. Bölgenin Türkiye Turizmindeki Yeri

Bu programdaki konuların öğretilmesindeki hedef “Türkiye’nin dünya üzerindeki yerini ve önemini değerlendirebilme”, davranışlar ise “ 1. Türkiye’nin dünya üzerindeki yerinin önemini açıklama” ve “ 2. Türkiye’nin dünya üzerindeki yerinin diğer ülkelerle olan ilişkilerine etkisini açıklama” şekilde ifade edilmektedir. Bu hedef ve davranışların, öğretim programının

“Türkiye’nin Dünya Üzerindeki Yeri ve Önemi” konusunda kazandıracığı belirtilmiştir.

Lise 2 Türkiye Coğrafyası –1 (fiziki) (haftada 2. Saat)

Ünite1. Türkiyenin Yeryüzü Şekilleri

Türkiye’de Yeryüzü Şekillerinin Oluşumu ve Özelliklerine Toplu Bakış.

A. Türkiye’nin Dağları

1. Orojenik Hareketlerle Meydana Gelen Dağlar
2. Volkanik Dağlar
3. Dağların Türkiye’deki Coğrafi Dağılışı

- Kuzey Anadolu dağları
- Güney Anadolu dağları
- Güney Doğu Anadolu dağları
- Doğu Anadolu dağları
- İç Anadolu dağları
- Batı Anadolu dağları

B. Türkiye’nin Platoları

C. Türkiye’nin Ovaları

1. Kıyı Ovaları.
2. İç Bölgelerdeki Ovalar.

Ç. Türkiye’de Akarsuların Oluşturduğu Şekiller

1. Aşındırma Şekilleri
2. Biriktirme Şekilleri.

- D. Türkiye'de Karstik Şekiller.
- E. Türkiye'de Buzulların Oluşturduğu Yer Şekilleri
- F. Türkiye'de Rüzgarların Oluşturduğu Şekiller
- G. Türkiye'de Dalga ve Akıntılarının Oluşturduğu Şekiller
- H. Türkiye'de Yer Göçmeleri ve Yer Kaymaları
- İ. Türkiye'de Toprak Erozyonu ve Korunma Yolları

Ünite: 2 Türkiye'nin Yerüstü Ve Yer Altı Suları (Hidrografyası)

- A. Türkiye'nin Akarsuları
 - 1. Akarsularımızın Genel Özellikleri
 - 2. Başlıca Akarsularımız.
 - a. Karadeniz'e Dökülen Akarsular
 - b. Marmara Denizi'ne Dökülen Akarsular
 - c. Ege Denizi'ne Dökülen Akarsular
 - d. Akdeniz'e dökülen akarsular
 - e. Basra körfezi'ne dökülen akarsular
 - f. Hazar denizine dökülen akarsular
 - 3. Akarsu Havzalarımız
 - a. İç Anadolu kapalı havzalarımız
 - b. Göller Yöresi kapalı havzaları
 - c. Van kapalı havzası
 - 4. Akarsularımızın Rejimleri.
 - a. Yağmur suları ile beslenen akarsular
 - b. Kar ve buz suları ile beslenen akarsular
 - c. Kaynak suları ile beslenen akarsular
 - d. Gölden çıkan akarsular
 - e. Karma rejimli akarsular

B. Türkiye’de Göller ve Oluşumları

1. Doğal Göller
2. Baraj Gölleri

C. Türkiye’nin Yer altı Suları ve Kaynakları

D. Türkiye’nin Kaplıcaları ve Maden Suları

- Güney Marmara kaplıcaları
- Batı ve Güney Batı Anadolu kaplıcaları
- İç Batı Anadolu kaplıca ve maden suları
- Güney Anadolu kaplıca ve maden suları

Ünite:3 Türkiye’nin İklimi

A. Türkiye’nin İklimini Etkileyen Faktörler

1. Matematik Konumu
2. Özel Konumu
 - a. Etrafındaki denizlerin etkisi
 - b. Etrafındaki basınç merkezlerinin etkisi
 - c. Etrafındaki kara kütlelerin etkisi
 - d. Yeryüzü şekillerinin etkisi

B. Türkiye’de İklim Elamanları

1. Sıcaklık
 - a. Yıllık ortalama sıcaklık dağılışı
 - b. Ocak ayındaki ortalama sıcaklık dağılışı
 - c. Temmuz ayındaki ortalama sıcaklık dağılışı
 - d. Türkiye’de don olayı ve önemi
2. Türkiye’de Basınç ve Rüzgarlar
 - a. Günlük rüzgarlar
 - b. Yerel (Mevzii) rüzgarlar

3. Türkiye'de Nemlilik ve Yağış
 - a. Oluşumlarına göre yağış tipleri: (Orografik yağışlar, cephe yağışları, konveksiyon yağışlar).
 - b. Türkiye'de yağış çeşitleri ve önemi (Yağmur, kar, dolu)
 - c. Türkiye'de yağışın dağılışı
 - d. Türkiye'de sis ve önemi
 - e. Türkiye'de kuraklık ve kurak bölgeler

C. Türkiye'de Hava Tahminleri ve Belirtilmesi

D. Türkiye'de İklim Çeşitleri

1. Karadeniz İklimi
2. Akdeniz İklimi
3. Kara İklimi

Ünite: 4. Türkiye'nin Bitki Örtüsü

A. Ormanlar

1. Karadeniz Ormanları
2. Batı Anadolu Ormanları
3. Akdeniz Ormanları
4. Doğu ve İç Anadolu Ormanları
5. Ormanların Korunması ve Faydaları

B. Maki

C. Boskır

D. Yüksek Dağ Çayırları

E. Türkiye'de Ağaçlandırma Çalışmaları ve Ağaçlandırmanın Önemi

Ünite: 5. Türkiye Topraklarının Oluşumu ve Başlıca Toprak Tipleri

A. Toprakların Oluşumu

B. Toprak Tipleri

1. Yerli Topraklar (Ana kaya üzerinde oluşmuş topraklar).

2. Taşınmış Topraklar (Allüvial topraklar).

ÜLKELER COĞRAFYASI LİSE 2. (Sosyal Sınıflar. 3 saat)**Ünite: 1. Komşularımız**

- Kafkas Ülkeleri (Azerbaycan, Gürcistan, Ermenistan).
- İran
- Irak
- Suriye
- Bulgaristan
- Yunanistan
- Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti

Ünite: 2. Başlıca Ortadoğu Ülkeleri

- Afganistan
- Lübnan
- Ürdün
- İsrail
- Suudi Arabistan
- Kuveyt
- BAE
- Mısır
- Libya

Ünite: 3. Balkan Ülkeleri

- Makedonya, Yugoslavya (Sırbistan Karadağ), Bosna- Hersek, Hırvatistan, Slovenya
- Arnavutluk (Balkan Ülkelerinden olan Yunanistan, Bulgaristan, “ Komşularımız” Ünitesinde ele alındığından burada üzerinde durulmayacaktır.)

Ünite: 4. Başlıca Avrupa Ülkeleri**a. Güney Avrupa**

- İtalya
- İspanya
- Portekiz

b. Orta Avrupa

- Almanya
- İsviçre
- Macaristan
- Avusturya
- Çekoslovakya

c. Kuzey Avrupa

- İsveç
- Norveç
- Danimarka
- Finlandiya

d. Batı Avrupa

- Fransa
- İngiltere
- Hollanda

- Belçika
- Lüksemburg

e. Doğu Avrupa

- Romanya
- Moldavya

Ünite: 5. Başlıca Afrika Ülkeleri

- Fas
- Cezayir
- Tunus
- Güney Afrika Cumhuriyeti
- Nijerya

ÜNİTE: 6. Amerikanın Başlıca Ülkeleri

a. Kuzey Amerika Ülkelerinden:

- ABD
- Kanada
- Meksika

b. Güney Amerika Ülkelerinden:

- Brezilya
- Arjantin

Ünite: 7. Asya'nın Başlıca Ülkeleri

a. Orta Asya Cumhuriyetlerinden:

- Türkmenistan

- Özbekistan
- Kırgızistan
- Kazakistan
- Tacikistan

b. Güney Asya Ülkelerinden:

- Pakistan
- Hindistan
- Bangladeş

c. Güney Doğu Asya Ülkelerinden:

- Maleziya
- Endonezya

d. Doğu Asya Ülkelerinden:

- Çin Halk Cumhuriyeti
- Japonya
- Güney Kore

Ünite: 8. Okyanusya

- Avusturalya

Ünite: 9. Milletlerarası Kuruluşlar ve Türkiye

- a. Birleşmiş Milletler
- b. Nato
- c. Avrupa Ekonomik İş Birliği ve Kalkınma Teşkilatı(OECD)
- d. Avrupa Konseyi
- e. Avrupa Topluluğu (AT) (M.E.B, 1998).

1.9. Türkiye'nin Beşeri Ve Ekonomik Coğrafyası

LİSE: 3 (Haftada 3 saat)

1. Bölüm

Türkiye'de Nüfus

- Nüfus ve Nüfus Coğrafyası
- Nüfus Coğrafyasının Bilimi İçindeki Yeri

Ünite: 1. Türkiye'nin Nüfusu

1. Türkiye'de Nüfus ve Nüfus Sayımları
2. Nüfus Artışı ve Sonuçları
3. Türkiye'de Nüfusun Coğrafi Dağılışı ve Bu Dağılışı Etkileyen Faktörler
4. Nüfus Yoğunluğu
 - a. Aritmetik yoğunluk
 - b. Tarımsal yoğunluk
 - c. Fizyolojik yoğunluk
5. Türkiye Nüfusunun Özellikleri
 - a. Nüfusun yaş gruplarına ve cinsiyete göre dağılımı
 - b. Aktif nüfus
 - c. Çalışan nüfusun ekonomik faaliyet kollarına dağılımı
 - d. Nüfusun eğitim durumu
 - e. Kırsal- kentsel nüfus

Ünite: 2. Türkiye’de Nüfus Hareketleri

1. Nüfusun Artışı ve Nüfus Artışını Etkileyen Faktörler
2. Göçler
 - a. İç göçler
 - b. Dış göçler

2. Bölüm

Türkiye’de Yerleşme

- Yerleşme Coğrafyası ve Gelişimi
- Yerleşme Alanı ve Yerleşme Alanını Sınırlandıran Faktörler

Ünite: 1. Türkiye’de Yerleşme

1. Türkiye’de Yerleşmenin Tarihçesi
2. Türkiye’de Yerleşme Şekilleri

1. Kır Yerleşmeleri
 - a. Köy altı yerleşmeleri
 - b. Köyler
 2. Şehirler
 - a. Şehirlerin ortaya çıkışı
 - b. Şehirlerin sınıflandırılması
- Nüfuslarına göre
 - Fonksiyonlarına göre

- a. Tarım şehirleri
 - b. Ticaret şehirleri
 - c. Liman şehirleri
3. Şehirlerin gelişmeleri ve sonuçları
 4. Türkiye’de meslek tipleri

1.10. Türkiye’nin Beşeri Ve Ekonomik Coğrafyası—2

GİRİŞ: Türkiye Ekonomisini Etkileyen Faktörler

1. Coğrafi Konum
2. Yer şekilleri
3. İklim
4. Nüfus ve Yerleşme

Ünite: 1. Türkiye’de Tarım

1. Türkiye Topraklarından Yararlanma
2. Türkiye’de Tarımı Etkileyen Faktörler
 - a. Toprak ve bakımı
 - b. Sulama
 - c. Gübreleme
 - d. Makineleşme
 - e. Pazarlama
 - f. Tarımı destekleyen kuruluşlar
3. Tarla ve Bahçe Kültürleri
 - a. Tahıllar(Buğday, Arpa, Mısır, Pirinç vb.)
 - b. Baklagiller(Fasulye,Nohut, Mercimek, Bakla vb.)
 - c. Endüstri bitkileri (Tütün, Pamuk, Şeker Pancarı vb.)

- d. Yağ bitkileri
- e. Yem bitkileri
- f. Sebzeçilik
- g. Meyvecilik
- h. Zeytincilik
- i. Yağcılık
- j. Çay
- k. Seracılık

4. Tarımın Türkiye Ekonomisindeki Yeri ve Önemi

Ünite: 2. Türkiye’de Hayvancılık

1. Hayvancılığı Etkileyen Faktörler
 - a. Hayvan soylarının ıslahı
 - b. Otlakların ıslahı
 - c. Besicilik ve ahır hayvancılığı
2. Türkiye’de Hayvan Varlığı ve Coğrafi Dağılışı
 - a. Küçükbaş hayvancılık
 - b. Büyükbaş hayvancılık
 - c. Kümes hayvancılığı
 - d. İpek böcekçiliği
 - e. Arıcılık
3. Su Ürünleri
 - a. Deniz balıkçılığı
 - b. Tatlı su balıkçılığı
 - c. Kültür balıkçılığı
 - d. Diğer su ürünleri

Ünite: 3. Türkiye’de Ormanlar ve Orman İşletmeciliği

1. Türkiye Ormanlarının Coğrafi Dağılışı
2. Ormanlardan Yararlanma ve Orman Ürünleri
3. Ağaçlandırma
4. Ormanların Önemi ve Korunması
5. Ormançılığın Türkiye Ekonomisindeki Yeri ve Önemi

Ünite: 4. Türkiye’de Madenler ve Enerji Kaynakları

1. Madenler

- Demir
- Bakır
- Kron
- Boksit
- Bor mineralleri
- Kükürt
- Zımpara taşı
- Barit
- Tuz ve diğerleri

2. Enerji Kaynakları

- Taş kömürü
- Linyit
- Petrol
- Doğal gaz
- Su gücü
- Rüzgar gücü
- Jeotermal kaynaklar
- Radioaktiv mineraller

3. Madencilik ve Enerji Üretiminin Türkiye Ekonomisindeki Yeri ve Önemi

Ünite: 5. Türkiye’de Endüstri

1. Endüstrinin Kurulması İçin Gerekli Şartlar
2. Türkiye’de Endüstrinin Kuruluşu ve Gelişimi
3. Türkiye’de Endüstri Kolları
 - a. Besin endüstrisi
 - b. Tütün ve ispirotolu içki endüstrisi
 - c. Dokuma, deri ve giyim endüstrisi
 - d. Maden endüstrisi
 - e. Makine endüstrisi
 - f. Kimya endüstrisi
 - g. Orman ürünleri endüstrisi
 - h. Çimento, cam ve seramik endüstrisi
4. Endüstrinin Türkiye Ekonomisindeki Yeri ve Önemi

Ünite: 6. Türkiye’de Ulaşım

1. Türkiye’de Ulaşımı Etkileyen Tabii ve Beşeri Faktörler
2. Türkiye’de Kara Ulaşımı
 - a. Kara yolları
 - b. Demir yolları
3. Türkiye’de Deniz Ulaşımı
 - a. Başlıca Limanlarımız
 - b. Ticaret filomuz
4. Türkiye’de Hava Ulaşımı ve Hava Limanlarımız

Ünite: 7. Türkiye’de Ticaret

1. İç Ticaret
2. Dış Ticaret
3. Transit Ticaret

Ünite: 8. Türkiye’de Turizm

1. Türkiye’de Turizmi Etkileyen Faktörler
2. Türkiye’nin Turistik Değerleri
 - a. Doğal özellikler
 - b. Tarihi değerler
3. Türkiye’de Turizmin Gelişmesi
4. Turizmin Türkiye Ekonomisindeki Yeri ve Önemi

Görüldüğü gibi Türkiye Coğrafya programında lise 1’de okutulan ünite ve konular yukarıdaki şekildedir.

1.11. AZERBAJCAN VE AZERBAJCAN’DA EĞİTİM SİSTEMİ

Azerbaycan Asya’nın Batısında yer alan bir ülke olup, matematiksel konum olarak, $38^{\circ} 25'$ - $44^{\circ}55'$ Kuzey enlemleri ile $44^{\circ}50'$ - $50^{\circ}51'$ Doğu boylamları arasında yer almaktadır. Yüzölçümü 86,6 bin km^2 olan ülke toprakları Kuzeyden Güneye 400 km, batıdan doğuya 500 km mesafede uzanmaktadır.

Azerbaycan Cumhuriyeti beş ülke ile sınır oluşturmaktadır. Ülke kuzeyde Rusya Federasyonu (Dağıstan) 391 km, kuzey batıda Gürcistan’la 471 km, Batıda Ermenistan’la 1007 km, Güneyde İran’la 765 km, güney batıda ise Türkiye ile 13 km.lik mesafede sınırlanır. Doğudan ise 825 km mesafede Hazar Denizi ile sınır oluşturmaktadır (B. Budagov, Y. Garibli s.163)

Azerbaycan’da hüküm süren 70 yıllık Sovyetler Birliği’nin çöküşünden sonra, 1991 yılında Azerbaycan yeniden kendi bağımsızlığını ilan etmiş ve eğitim sisteminde de değişikliklere gidilmiştir.

1.12. Azerbaycan Eğitim Sisteminin Tarihi

Eğitim yetişkin nesillerin, genç kuşağı sosyal hayata hazırlamak için yapmış olduğu çalışmaların tümünü kapsar.

Azerbaycan'da eğitimin ve eğitim çalışmalarının en fazla olduğu dönem 12. YY olarak karşımıza çıkar. Bu yüzyılda Azerbaycan'ın büyük şairlerinde N.Gencevi ve arkadaşlarının yaşadığı devirdir. Azerbaycan tarihi içinde bu döneme medeniyetin altın devrimi denilmektedir (Mahmudov, Aliyev, 109).

Rusya Azerbaycan'ı istila ettikten sonra , yüzyıllar sürecektir olan rus kültürünün ilk tohumlarının "Azerbaycan- Rus mektepleri" açarak attı. 1830'lu yıllarda Şuşa'da , Bakü'de, Gence'de, Nahçıvan'da ve Şamahı'da açılan bu okullarda Azerbaycan ve Rus dili, coğrafya ve şerait dersleri okutuluyordu. 19. asrın ikinci yarısında, Azerbaycan'da sosyal ve iktisadi hayatla beraber, eğitim alanında yenilik başladı. 1900'lı yıllarda Azerbaycan Rus okullarında toplam 12 bin öğrenci okuyordu. 1917 yılında ülkede(rus-müslüman) mekteplerinin sayısı on sekizdi. Bunlardan on üç erkek, beşi ise kız okuluydu (Tağıyev, 1993, 85).

Tablo 3: Rus- Müslüman Okullarının Listesi ve Öğrenci Sayısı

Okulun Adı ve Bulunduğu Yer	Açıldığı Tarih	Erkek Öğrenci Sayısı	Kız Öğrenci Sayısı
1) 1. Bakü Erkek Rus-Müs. Mektebi	1891	220	-
2) 2. Bakü Erkek Rus-Müs. Mektebi	1891	230	-
3) 3. Bakü Erkek Rus-Müs. Mektebi	1892	204	-
4) 4. Bakü Erkek Rus-Müs. Mektebi	1898	314	-
5) 5. Bakü Erkek Rus-Müs. Mektebi	1899	111	-
6) 6. Bakü Erkek Rus-Müs. Mektebi	1901	300	-
7) 7. Bakü Erkek Rus-Müs. Mektebi	1908	140	-
8) 8. Bakü Erkek Rus-Müs. Mektebi	1900	247	-
9) 9. Bakü Erkek Rus-Müs. Mektebi	1912	220	-
10) 1. Kız Rus-Müslüman Mektebi	1909	-	-
11) 2. Kız Rus-Müslüman Mektebi	1910	-	102
12) 3. Kız Rus-Müslüman Mektebi	1910	-	100
13) 4. Kız Rus-Müslüman Mektebi	1916	-	143
14) Lenkaran Rus-Müs. Mektebi	1911	30	143
15) Maştağa Rus-Müs. Erkek Mektebi	1911	54	-
16) Sefa Cemiyetinin Rus-Müs. Erk. Mek.	1914	124	-

Kaynak: Eyup Tağıyev; Azerbaycan Okul Tarihi, Bakü Maarif Neşriyatı, 1993, s 86.

Ülkede açılan, Rus – Müslüman okullarının başlıca amacı eğitim vermenin yanında Türkleri Ruslaştırmak ve Hristiyan yapmaktır. Azerbaycan'da eğitim faaliyetleri sosyalist devrim sonrası da devam etti. 1920-30 yılları arasında 838 yeni okul açıldı. Dört yıllık ilk ve orta okulunun bir arada bulunduğu okullar da bu dönem açılmıştı. 1935 yılında umum tahsil okulları (ilkokul, ortaokul, lise) köklü değişikliğe uğradı. Sadece ilkokuldan ibaret bir dereceli, ilkokul ve ortaokulların bir arada bulunduğu iki dereceli okullar kapatıldı.

1. İlkokul (İptidai Mektep) 1-4 yıllık,
2. Ortaokul (Natamam Mektep) 1-7 yıllık,
3. Lise 7-10 yıllık.

1940 yılında ülkede 4436 umumtahsil (ilkokul, orta ve lise) okulunda 695000 öğrenci okuyordu. Bunlara 22 bin öğretmen eğitim vermekteydi. 1960 yıllarında Azerbaycan'da ilk ve orta okulların sayısı 4500 civarında idi. 1990 yılına gelindiğinde ise umumtahsil okullarının sayısı 4534 olmuştur.

1.13. Günümüzde Azerbaycan Eğitim Sistemi

Azerbaycan eğitim sisteminde ortaöğretim on bir yıllık olup, birinci sınıftan 11. sınıfı bitirene kadar devlet okullarında harçsız okutulmaktadır. Ortaöğretim ilkokul, ortaokul olarak ikiye bölünür. İlkokul dört sene, ortaokul ise yedi sene sürer. Ortaöğretim 11 yıllık olmasına rağmen ilk dokuz senesi zorunlu, son iki senesi isteğe bağlıdır. Temel ortaöğretimi bitirdikten sonra 9 yıllık eğitimi tamamladığına dair öğrenciler diploma alırlar ve bir kısmı o diplomalarla mesleki liselere üç yıllık Yüksekokullara, diğerleri de ortaöğretime, 9-11 sınıflara devam edebilirler. Ortaöğretimi bitiren öğrencilere istedikleri üniversitelere, akademilere ve yüksekokullara girme hakkı elde ederler. Azerbaycan'da ilköğretim ve ortaöğretim okullarında ders yılı 1 Eylülde başlamasına rağmen bu 2004 yılı itibariyle 15 Eylül tarihine çekilmiştir. Bu okullarda ders yılı süresi 36 haftadır. Her öğretim yılı 4 sömestre bölünür.

1. Söestr- 15 Eylül – 4 Kasım,
2. Söestr- 10 Kasım – 29 Aralık,
3. Söestr- 9 Ocak – 19 Mart,
4. Söestr- 1 Nisan – 25 Mayıs.

Söz konusu olarak okullarda her öğretim yılında üç tatil vardır.

1. Sonbahar tatili 5-9 Kasım.
2. Kış tatili 30 Aralık-8 Ocak,
3. İlkbahar tatili 20-31 Mart,

Ortaokul 1-5 sınıflarında dersler 25 Mayıs'ta biter bütünleme sınavları 27 Mayıs'ta başlar ve 31 Mayıs'ta biter. 9. sınıf bütünleme sınavları 2 Haziranda başlar 11 Haziranda biter, 11. sınıflarda ise bütünleme sınavları 2 Haziranda başlar 24 Haziranda biter.

1.13.1. Azerbaycan Okullarında Haftalık Ders Saatleri Miktarı Ve Süresi

Azerbaycan'daki okullardaki ders saatlerinin süresi 45 dakikadır.

Haftalık ders saatlerini miktarı ise şöyledir.

1. Sınıfta – 22 saat,
2. Sınıfta – 24 saat,
- 3-4. Sınıflarda – 25 saat,
- 5-6. Sınıflarda – 29-29,5 saat,
7. Sınıfta – 32,5 saat,
8. Sınıfta – 35,5 saat,
9. Sınıfta – 33 saat,
- 10-11. Sınıflarda – 36,5 saat olarak verilmektedir.

Tablo 4: 2 Öğretim planı. Ortaöğretim Okullarının 2004-2005 yılları ders öğretim planı (Eğitim Azerbaycan Dilinde)

No	Tahsil Alanları	Sınıflara göre haftalık saatlerin miktarı											Toplam
		I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	
1.	Diller ve Edebiyat Ana Dili	10	11	10	10	5	4	4	3	2	2	2	63
	Edebiyat					3	2	2	2	3	3	2	17
	Yabancı Dil		1			4	3	3	3	2	2	2	20
2.	Riyaziyat ve İformatika Riyaziyat	4	4	4	4	5	5						26
	Cebr							3	3	3			9
	Cebr ve Analizin başlanğıcı									2	2		4
	Geometri							2	2	2	1	1	8
	İnformatika										1	1	2
	Sosyal Fenler Tarih						1	1	2-1	2	2	2	9,5
3.	Azerbaycan Tarihi					2	1	1	1	1	1	1	8
	İnsan ve Cemiyet								1	1	1	4	
	İktisadi ve Sosyal Coğrafya								0-3	2		5,5	
	Azerbaycan Cumhuriyetinin Anayasası									1		1	
	İktisadiyatın Esasları									1	1	1	3
	Doğa fenleri Tabiatşünaslık			2	2	2					1	1	6
4.	Fizik							2	2	3	2	1	10
	Astronomi											1	1
	Kimya								2	2	1	2	7
	Biyoloji						2	2	2	2	1	1	10
	Fiziki Coğrafya						2	2	3		1	1	9
	Emek Hazırlığı ve Teknoloji Emek Hazırlığı	2	2	2	2	2	2	2	1				15
5.	Hüsnühat								1	1			2
	Beden Eğitimi ve Gençlerin Askere Hazırlığı	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	22
	Fiziki Terbiye												
	Gençlerin Askere Hazırlığı									2	2		4
6.	İncenanat Tasviri İncenanat	1	1	1	1	1	1	1					7
	Müzik	1	1	1	1	1	1	1					8
	TOPLAM	20	20	22	22	27	26	28	31	30	25	25	278
Seçmeli Dersler					2	2	3	3	4	8	10	32	
Öğrencilerin mecburi maksimum ders yükü	20	22	22	22	29	28	31	34	34	33	35	310	
Fakültetiv, ferdi ve grup çalışmaları	2	1	2	2	4	4	4	4	2	3	3	31	

1.13.2. Azerbaycan Eğitim Sisteminin Temel Özellikleri ve Genel Amaçları.

1991 yılında bağımsızlığını kazanan Azerbaycan, diğer Türk devletleri ile alfabetik bilgiyi sağlamak için, ilk iş olarak 25 Aralık 1991 tarihinde tekrar Latin Alfabesine geçti. Ders kitaplarında Türk tarihi bütün detayları ile işlenmeye başlandı. Azerbaycan'da Yeni Eğitim Kanunu kabul edildikten sonra yeni reformlara gidilmiş, eğitim programları düzenlenmiştir.

- Okul öncesi eğitim 1-6 yaşlarından başlar, 6-7 yaşına kadar devam eder.
- İlkokullarda başlama yaşı 6 ve 7 yaşdır. Öğretim süresi 4 yıldır.
- Ortaokullarda öğrenim süresi 5-9. sınıfları kapsamaktadır. Süresi 5 yıldır.
- Liseler 10-11. sınıfları kapsamaktadır. Süresi iki yıldır.

Azerbaycan eğitim sisteminin amaçları bireye yönelik ve topluma yönelik olmasıyla iki grupta toplamak mümkündür.

1. Bireye Yönelik Amaçlar:

- a. Kendini ifade etme becerisi kazandırmak,
- b. Sağlıklı yaşamak, ailesini koruma bilgi ve becerisini kazandırmak,
- c. Öğrenciye el becerisi kazandırmak,
- d. Öğrencilerin yeteneklerinin ortaya çıkmasını sağlamak,
- e. Başkaları ile iyi ilişkiler kurma becerisini geliştirmek,
- f. İlgi ve yeteneğini geliştirebilecek bir üst öğrenime hazırlamak,
- g. Beden, zihin, ahlak ve ruh bakımından dengeyi ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişilik geliştirmek,
- h. Bilimsel düşünme alışkanlığı kazandırmak,

- i. Evrensel düşünme alışkanlığı kazandırmak.

2. Topluma Yönelik Amaçlar:

- a. Toplumun maddi ve manevi değerlerine saygılı olmak,
- b. Topluma karşı sorumluluk duymak,
- c. Milli birlik ve bütünlüğe saygılı olmak,
- d. Toplumun yenileşmesine saygıda bulunmak,
- e. Ekonomik kalkınmayı artıracak iyi bir tüketici ve üretici olmak,
- f. Yurdunu seven iyi bir vatandaş yetiştirmek,

1.14. Azerbaycan'da SSCB döneminde Coğrafya Eğitimi

Azerbaycan'da Coğrafya fikrinin doğuşu çok eski tarihlere dayanmaktadır. XI Asırda yaşamış büyük düşünür ve şair Nizami Gencevi kendisinin emsalsiz eserlerinde eski çağ toplumlarının yaşamları, faaliyetleri ve medeniyetleri hakkında geniş bilgiler vermiştir. XIV – XV ci asırlarda Azerbaycan alimi Abdul Raşit Baküvi'nin yazdığı coğrafi eserler ise günümüze dek gelen diğer bir önemli kaynaklardır. Ünlü gezgin ve coğrafyacı olan ömrünün 40 yılını seyahatte geçiren Hacı Zeynalabdin Şirvani kendisinin 17. Asırda basılmış, 350 sayfalık eserini günümüze miras bırakmıştır. Yukarda adı geçen bu bilim adamlarının Sovyet döneminde Azerbaycan coğrafyasının eğitim ve öğretiminde büyük rol oynayamadı. Komünist partisinin devrimi sonrası bu eserler bir bakımdan kenara itilmiş oldu. Ülkede Markissist, Leninist eğitim politikasının temelleri atılmağa başladı. Birçok şehirlerde, Bakü'de Şuşa, Gence ve Şekide'ki okullarda coğrafya eğitimi ve öğretimi Rusça ve Azerice olarak yapılmaktaydı. Sosyalist Devriminden sonra, Azerbaycan'da modern anlamda coğrafya eğitimi ve öğretiminin temelini, Gafur Mirzazade 1922 yılında Bakü Pedogoji

Enstitüsünde atmıştır. 1927-1928 li yıllarda coğrafya eğitimi ve öğretimi 5, 6, 7, sınıflarda yeniden düzenlendi. Bu düzenlemeye esasen coğrafya ilmine her sınıfta 2 saat zaman ayrıldı. 1932 yılı 25 Ağustosta Komünist Partisinin almış olduğu kararla coğrafya ikinci dereceli bilim olmaktan çıkarılarak, fizik, kimya gibi bilimler sırasına yerleştirildi. Ayrıca Komünist Partisinin 16 Mayıs 1934 yılında almış olduğu kararla ilk ve ortaokullarda coğrafya eğitimi ve öğretimi programı kabul edildi (Sadıklı, Allahverdiyev, 1986, 18).

İkinci Dünya savaşından sonra yeryüzü haritasında meydana gelen yeni devletler, kartografya alanında büyük başarıları beraberinde getirdi. Yeni dünya devletlerinin siyasi, fiziki ve diğer haritaları Sovyet haritacıları tarafından çizilerek okullarda anlatılmaya başlandı. 1959 yılında onaylanan kanun gereği ülkede iktisadi coğrafya dersleri 10-11 sınıflarda da görülmeye başladı. Ancak önceleri 5,5 saat yapılan dersler haftada 4 saate indirildi. 1969 yılında ülkede alınan diğer önemli karar ise 11 yıllık eğitim süresinin 10 yıla indirilmesi oldu. Okullarda uygulanan "Basamaklı Hat" prensibi sayesinde lüzumsuz yapılan tekrar dersler aradan kaldırıldı. Bu sisteme göre tasarlanan coğrafya eğitimi ve öğretimi programları Sovyetler Birliği'nin çöküş tarihine kadar değişmeden geldi.

1. İlkokullarda Coğrafya Dersleri:

İlkokul Azerbaycan'da "İptidai mektep" diye telaffüz ediliyordu. Azerbaycan'da ilkokul coğrafya eğitiminin temeli sosyalist devrimi yıllarına dayanır. Sovyet Dönemi Azerbaycan'da ilkokullarda coğrafya eğitimi ve öğretimi ile ilgili en büyük adım 1958 yılında atıldı. O yılda çıkarılan yasa gereği mecburi eğitimi yedi yıldan sekiz yıla, genel eğitim ise 10 yıldan 11 yıla çıkarıldı. Buna göre de ilkokul 3. Sınıfta görülen coğrafya, Tarih ve Tabiat ilimleri plandan çıkarıldı. Bunların yerine ise ilkokul 4. Sınıfta "Tabiatşünaslık" dersi konuldu.

Tablo 5: (Azerbaycan'da Sovyetler Döneminde ilkokullardaki coğrafya eğitimi ve öğretiminin yıllara göre yapısal değişikliği). (Azerbaycan Cumhuriyeti M.E.B)

İLK ÖĞRETİM	IV	Coğrafya eğitimi ve öğretimi adı altında tarih ve doğa ilimleri	İLK ÖĞRETİM	IV	Önceki ilimler bir araya getirilerek tabiatşünaslık ortaya çıkarıldı
	III			III	
	II	II			
	I	I			
	H.S.	Hazırlık sınıf (Ana Okulu)		H.S.	Hazırlık sınıf (Ana Okulu)

1958 yılına kadar ilk öğretimde coğrafya öğretimde coğrafya

1958 yılında sonra ilk

Kaynak : Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı. 1958

Bu ders o dönemde yıllık 36 saatlik bir ders programına sahipti. Her haftada ise 1 saat ders yapılmaktaydı.

2. Ortaokullarda Coğrafya Dersleri

Sovyetler Döneminde Azerbaycan'da ortaokullarda eğitim süresi 5-6-7-8. Sınıfları kapsamaktaydı. Zorunlu eğitim süresinin bitiş tarihi ortaokul eğitiminin bitiş tarihine denk gelmekteydi. Sovyetler Döneminde ortaokul coğrafya müfredat programı aşağıdaki şekilde yapılmaktaydı.

- a. Ortaokul 5. Sınıfta – Umumi Fiziki Coğrafya Dersi. Yıllık 70 saat, haftada 2 saat,
- b. Ortaokul 6. Sınıflarda – Kıtalar (Materikler) Coğrafyası. Yıllık 105 saat olmakla, haftada 3 saat,
- c. Ortaokul 7. Sınıfta – SSCB'nin Fiziki Coğrafyası, yıllık 87 saat (bunun 17 saati Azerbaycan'ın kendi fiziki coğrafyasına ayrılmaktaydı),

- d. Ortaokul 8. Sınıflarda – SSCB'nin İktisadi Coğrafyası ve Azerbaycan'ın İktisadi Coğrafya Dersleri. Bunun 70 saati SSCB'nin, 12 saati ise Azerbaycan'ın İktisadi Coğrafyasına ayrılmaktaydı,

3. Liselerde Coğrafya Dersleri

Sovyetler Döneminde eğitim ve öğretim alanında 1969 yılında yapılan değişiklikler nedeniyle lise eğitimi iki yıllık bir süreyle denk bir ayarlama yapılmıştır. Ülkede lise dersler 9.sınıfta başlar 10.sınıfta son bulurdu. Bu tür eğitim Sovyetler Birliğinin dağılmasına kadar devam etti. Lise 1'in coğrafya dersinin ismi "Harici Ülkelerin İktisadi Coğrafyası" (Dış Ülkelerin İktisadi Coğrafyası) idi. Müfredatta bu ders e70 saat ayrılmaktaydı. Dersin yıllık programını aşağıdaki konular oluşturmaktaydı (Bibikin, Gerosimova, Darinskin, Matrusov, Orlov, Solevyov, 118).

Genel anlatım ve söyleşiler: (Dünyanın siyasi haritası, dünya nüfusu, kapitalist ülkelerde insanların çalışma ve iş olanakları, uluslar arası sosyalist çalışma şartları, dünya sanayisi, tarım, ziraat, ulaşım ve dış ticaret ilişkileri). Bu konular ele alınırken "Sosyalist Ülkeleri, Gelişmiş Kapitalist Ülkeleri ve Gelişmekte Olan Ülkeler" olarak üç grupta incelenmekteydi (Bibikin, Gerosimova, Darinskin, Matrusov, Orlov, Solevyov, 118-119).

Lise 10.sınıfta ise SSCB'in İktisadi ve Sosyal Coğrafyası dersi öğretilmekteydi. Bu ders, yıllık 70 saat ayrılan bu program haftada ise 2 saat okutulmaktaydı. Lise 10.sınıfta coğrafya eğitim ve öğretimi yapılmadan eğitim yılı tamamlanmış oluyordu. Ders yılı bitiminden 1-2 hafta sonra öğrenciler yıl içerisinde öğrendiklerini jürilerin önünde yapılan sınavla kanıtlamak mecburiyetine kalıyor ve liselerde coğrafya eğitimi ve öğretimi tamamlanmış oluyordu (Sadıklı; Allahverdiyev, 1986, 54).

1.15. Günümüzde Azerbaycan'da Coğrafya Eğitimi Ve Öğretimi

1992 yılı aralık ayı itibariyle milli meclisin kararı doğrultusunda değişiklikler yapıldı. 10 yıllık eğitim süresi de 11 yıla çıkarıldı. Azerbaycan da ilk okul son sınıfta görülen "Tabiatşünaslık" dersi de orta okul 1 sınıflara kaydırıldı. Yapılan bu değişiklikle Azerbaycan'da ilk okul coğrafya eğitimi ve öğretimi plandan çıkarılmış oldu (Azerbaycan M.E.B, 1997, 3).

Tabiatşünaslık dersinin ilk okuldan alınarak ortaokul programına ve ilkokul sınıflarında coğrafya dersinin ortadan kalkması da birçok coğrafyacımız tarafından hoş karşılanmamıştır. Yapılan değişikliğin coğrafya eğitimine olumsuz etki edeceği kanısı ortaya çıkmıştır (Azerbaycan M.E.B, 1997, 3-4).

1.15.1. Orta Okullarda Coğrafya Dersleri.

Sovyetler birliğinin dağılmasından sonra orta eğitim süresinde herhangi bir değişiklik yapılmadı. Şu anda Azerbaycan'da orta okullarda görülen ders programı çerçevesinde coğrafya derslerinin programı aşağıda verilen şekilde yürütülmektedir.

1. orta okul 1.sınıf (5 sınıf) "Tabiatşünaslık"
2. orta okul 2.sınıf (6 sınıf) "Genel Fiziki Coğrafya"
3. orta okul 3.sınıf(7sınıf) Materikler (kıtalar) ve Okyanuslar Coğrafyası.
4. Orta okul son (8 sınıf) "Azerbaycan'ın Fiziki ve Azerbaycan'ın İktisadi ve Sosyal Coğrafyası" (iktisadi ve beşeri coğrafyası) (Azerbaycan M.E.B, 2002, 3).

Ortaokul 1. sınıflarda coğrafya müfredat programı.

Azərbaycan'da orta okul 1. Sınıfta görülen coğrafya dersinin adı "tabiatşünaslıq" olaraq geçer.



Şekil 2: Azərbaycan'da Ortaokul 5. sınıfta görülen Fen Bilgisi Ders kitabının dış görünüşü

Ders yıllık 34 saat olmak kaydıyla haftada 1 saat olarak öğretilmektedir. Tabiatşünaslıq dersi tam manasıyla tam bir coğrafya dersi olmayıp, öğrencileri daha ileri sınıflardaki coğrafya ders ve kavramlarına hazırlayan bir kurs niteliği taşımaktadır. Azərbaycan'da 5 sınıfta öğretilen Tabiatşünaslıq dersinin yıllık programı şöyledir.

Giriş 2 saat (Gezi ve deneyler, gezi).

1. Bölüm: Yerküre ve gök cisimleri – 5 saat,
2. Bölüm: Havaküre (Atmosfer)- 4 saat,
3. Bölüm: Doğada Su – 6 saat
4. Bölüm: Mineraller – 7 saat,

5. Bölüm: Toprak- 3 saat,
6. Bölüm: Canlılar alemi ve doğal çevere, ayrıca deney ve gözlemler – 7 saat.

Ortaokul 2.sınıf (6.sınıflarda) Coğrafya Müfredat Programı

Azerbaycan'da 6.sınıfta yani ortaokul 2.sınıfta okutulan Coğrafya dersi Genel Fiziki Coğrafya olarak okutulmaktadır. Bu ders yıllık 68 saat, haftalık ise 2 saat program üzere öğretilmektedir. 6.sınıf Fiziki Coğrafya kursunun eğitimi zamanı Coğrafya ilminin özeti, maksadı, tathikat obyekti, önemi öğretilir. Burada yerin tabaklarına basit material verilmesi dikkate alınır. Ayrıca kursun öğrenimi zamanı öğrenciler bir ilim olarak Coğrafyanın konusu, amacı, araştırma objesi, plan, harita ve küreler konusunda bilgi edinmektedirler. Kısaca, 6.sınıf Fiziki Coğrafya Dersinin yıllık veya ders ve müfredat programının günümüzdeki durumunu göstermemiz yerinde olmaktadır. Ayrıca bu program minimum ve maksimum program üzere tertip olunmuştur. Minimum program yıl boyu haftada 2 saat, toplam 68 saat, Maksimum program ise yıl boyu 136 saat – haftada ise 4 saat öğretilmektedir. Dersin programı ve her bölüme ayrılan saatler aşağıdaki şekildedir.

Giriş: 3 saat

- Tabiatşünaslık kursunun tekrarı,
- Coğrafyanın konusu,
- Coğrafi keşfler ve Azerbaycan coğrafyacıların gözüyle.

1. Bölüm: Plan ve harita – 14 saat,

- Mahallenin planı,
- Lejantlar,

- Ölçek yönlerin tayini,
- Nispi ve mutlak yükselti,
- Eş yükselti eğrileri,
- Yerin ehatları,
- Küre,
- Paraleller ve meridyenler,
- Coğrafya haritası,
- Coğrafi koordinatlar,
- Fiziki haritalarda ve kürede yer sathinin tasviri,
- Plan ve haritanın insanların hayatında önemi,
- Pratik iş: Gezi bulunan alanda yön tayini,
- Pratik iş: Belirli şehirlerden ekvator ve kutuplara kadar olan mesafenin tayini,

2. Bölüm: Yerkürenin Katmanları – 40 saat.

Litosfer – 12 saat,

- Litosferin yapısı,
- Litosferdeki iç ve dış olaylar,
- Depremler,
- Volkanlar,
- Faaliyette olan ve sönmüş volkanlar,
- Termal kaynaklar ve gayzerler,
- Yer sethinin rölyefi,

- Kara sahalarının rölyefi,
- Okyanus dibinin rölyefi, okyanus dibinde dağlar,
- Düzenlikler,
- Okyanus dibinin düzenlikleri,
- Rölyef oluşmasında dış (ekzogen) proseslerin rolü.

Atmosfer (Havaküre) - 11 saat

- Atmosfer anlayışı,
- Atmosferin önemi,
- Atmosferde temperatur,
- Havanın sıcaklığının yatay istikamette değişmesi,
- Atmosfer basıncı,
- Rüzgar,
- Havada su buharı ve nemişlik,
- Bulut ve bulutluluk,
- Yağmurlar,
- Hava ve iklim,
- Atmosferin kirlenmesi ve ona karşı alınan önlemler,

Hidrosfer – 12 saat.

- Hidrosfer anlayışı,
- Dünyada ve insan hayatında Hidrosferin önemi,
- Dünya okyanusları,
- Okyanus derinliklerini ölçülmesi,
- Materikler, adalar ve yarımadalar,
- Dünya okyanus suyunun sıcaklığı ve tuzluluğu,
- Okyanusta suyun hareketi,
- Gel-git olayları,
- Okyanusta hayat ve mineral kaynaklar,
- Çaylar, göller ve buzlaklar,
- Çayların beslenmesi ve durumu,
- Yer altı sular, barajlar ve önemi,

Biyosfer – 5 saat.

- Yerküresine bitki örtüsü ve hayvanlar aleminin yayılmasının çeşitliliği,
- Biyosfer, biyosferin diğer tabaklarla iletişimi,
- Coğrafi tabaka,
- Biyosferin korunması,
- Pratik iş: Yaşadığımız alanın toprak ve bitki örtüsünün tasviri,

3. Bölüm: Yeryüzünde Beşer – 3 saat.

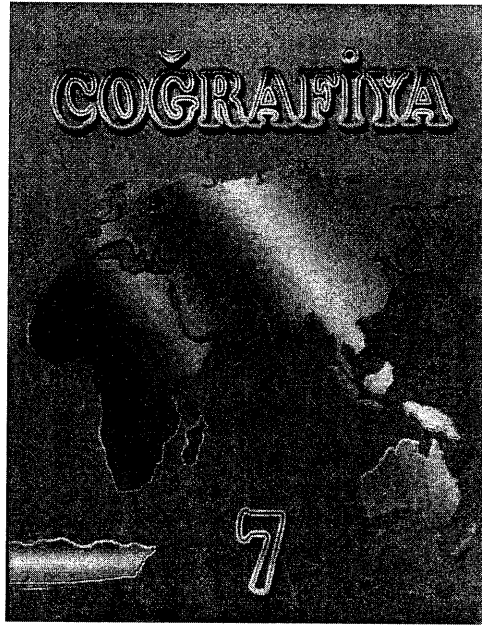
- Yerkürenin nüfusu,
- Dünyanın siyasi haritası,
- Nüfusun yerleşmesi,

4. Bölüm: Doğal Ortam ve Nüfus -

- Konuların genelleştirilerek gözden geçirilmesi,
- Gezi (ekuskursiya),

Ortaöğretim Üçte (7.sınıflarda) Coğrafya Müfredat Programı.

Azerbaycan'da ortaöğretim 3'de öğretilen Coğrafya dersinin adı "Materikler (Kıtalar) ve Okyanuslar" Coğrafyası olarak geçmektedir. Bu dersin başlıca amacı, öğrencilere dünyadaki kıtalar ve okyanuslarla ilgili bilgi vermektir. Yıllık 68, haftalık 2 saatlik programa sahip olan ders Azerbaycan'da Sovyet Döneminde hem de günümüzde en kapsamlı ve hacimli Coğrafya dersi unvanına sahip olmuştur.



Şekil 3: Azerbaycan'da ortaokulda görülen Anakara ve Kıtalar
Coğrafyası Ders Kitabının Dış görünüşü

Azerbaycan'da ortaöğretim üçte (7.sınıflarda) öğretilen coğrafya Müfredat programı şöyledir.

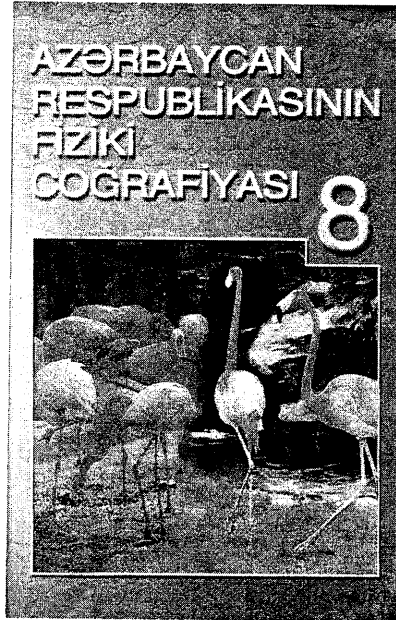
- Materikler ve Okyanuslar Coğrafyası neyi öğretir.
- Yerküresinin öğrenilmesinin esas aşamaları,
- Azerbaycan'da Coğrafyanın gelişimi,
- Materiklerin haritaları,
- Dünya Güneş Sistemi Gezegenidir,
- Dünyanın kendi eksenini ve Güneş etrafında hareketi,
- Litosfer ve onun yapısı,
- Kalkan ve Jeosenklinaller,
- Dünyanın rölyefi,
- Dünyanın dağ sistemleri,

- Atmosfer ve onun önemi, güneş radyasyonu,
- Yer düzeyinde havanın sıcaklığı ve atmosfer basıncının dağılımı, rüzgarlar,
- Yer düzeyinde yağıntılarının dağılımı ve hava kütleleri,
- İklim oluşturan faktörler,
- Dünya okyanusu,
- Pasifik Okyanusu,
- Atlantik Okyanusu,
- Hint Okyanusu,
- Kuzey Buzlu Okyanus,
- Coğrafi tabak,
- Doğal kuşaklar,
- Coğrafi tabakanın uyumu,
- Vejetasyon kuşakları,
- Avrasya materikinin coğrafi mevkii,
- Avrasya Materikinin kıyı hatları, onu kapsayan okyanus ve denizler,
- Avrasya materikinin keşif tarihi,
- Avrasya'nın jeolojik yapısı,
- Avrasya'nın rölyefi ve doğal kaynaklarının dağılımı,
- Avrasya'nın iklimi,
- Avrasya'nın iklim kuşakları ve iklim tipleri,
- Akarsuları,
- Vejetasyon kuşakları,
- Avrupa'nın coğrafi mevkii ve kıyı hatları
- Batı Avrupa,
- Doğu Avrupa,
- Rusya Federasyonu,
- Asya Kitası, Doğu Asya
- Güney Asya ve Güneydoğu Asya,
- Güneybatı Asya,
- Orta Asya ve Kuzey Asya,

- Kuzey Amerika'nın coğrafi mevkii ve kıyı hatları,
- Rölyefi ve doğal kaynakları,
- İklimi,
- Akarsuları,
- Vejetasyon kuşakları,
- Nüfusu ve siyasi haritası,
- ABD,
- Güney Amerika'nın coğrafi mevkii, sınırları ve keşfi,
- Rölyefi ve doğal kaynakları,
- İklimi,
- Akarsuları,
- Vejetasyon kuşakları,
- Nüfusu ve siyasi haritası,
- Afrika'nın coğrafi mevkii, kıyı hatları ve keşfi,
- Rölyef ve doğal kaynakları,
- İklimi,
- Akarsuları,
- Vejetasyon kuşakları,
- Nüfusu ve siyasi haritası,
- Avustralya'nın coğrafi mevkii, öğrenilmesi, tarihi, rölyefi ve doğalkaynakları,
- İklimi ve akarsuları,
- Vejetasyon kuşakları, bitki ve hayvanat alemi,
- Okyanusya,
- Antarktida'nın coğrafi mevkii, keşfi ve öğrenilmesi tarihi,
- Doğal ortamı ve bitki ve hayvanat alemi,
- Doğa ve insanların karşılıklı ilişkisi,
- Tekrar,
- Konuların tekrarı.

Ortaokul Son Sınıflarda (8.sınıflarda) Coğrafya Müfredat Programı

Ortaokul son sınıf Sovyet Döneminde olduğu gibi, günümüzde de mecburi eğitimin son yılı olarak bilinmektedir. Azerbaycan'da şuan itibariyle ortaokul son sınıfta iki kitaptanibaret iki farklı coğrafya dersi okutulmaktadır. Okutulan coğrafya derslerinden biri "Azerbaycan'ını fiziki Coğrafyası" diğeri ise "Azerbaycan'ın İktisadi ve Sosyal Coğrafyası Dersi" dir. Ortaokul son sınıfta görülen bu iki ders yıllık 102 saat olarak düzenlenmiştir. Dersler haftalık ise 3 saatlik bir programa sahiptir.



Şekil 4: Azerbaycan'da ortaokulda görülen Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Fiziki Coğrafyası Ders Kitabının Dış görünüşü

Bu çerçevede ders yılının ilk sömestrinde Azerbaycan'ın Fiziki Coğrafyası, ikinci sömestrden yıl sonuna kadar ise Azerbaycan'ın İktisadi ve Sosyal Coğrafyası okutulmaktadır. Haftalık 3 toplam 51 saatlik dersin esas amacı şunlardan ibaret olmaktadır:

Öğrencilere vatanımızın doğal ortamının, genel ve yerel özelliklerini, fiziki Coğrafyasını, yer altı ve yerüstü kaynaklarını, ekolojik problemlerini

öğretmek geniş bilgi vermek ve vatana sevgi, bağlılık aşılmasıdır (Azerbaycan M.E.B, 1977, 7).

Ayrıca bu derste, doğma yurdu yalnızca derslik aracılığıyla değil, coğrafya derslerine çalışırken öğrenciler Azerbaycan'ın atlasından, kotur haritalarından, duvar haritalarından, gazete, dergi ve ilmi edebiyatlardan da yararlanmaktadır. Coğrafyaya ait sözlükleri ise öğrencilerin not defterlerinde yazılı olarak bulunmaktadır (Budagov, Garibli, 2003, 3).

Azerbaycan'ın Fiziki Coğrafya dersinin günümüzde uygulanmakta olan müfredat programı ve kapsadığı konular aşağıdaki şekildedir.

1. Bölüm: Genel Anlatım – 4 saat.

- Giriş,
- Azerbaycan'ın Fiziki Coğrafyasının genel anlatımı ve görevleri,
- Azerbaycan'da Coğrafya ilminin gelişmesi,
- Fiziki Coğrafya haritalar,
- Azerbaycan'ın coğrafi konumu, yüzölçümü, sınırları, dünya haritasında ve Türk Dünyasındaki yeri,

2. Bölüm: Azerbaycan'ın Doğal Ortamı ve Doğal Servetleri – 33 saat.

- Azerbaycan'ın rölyefi, jeolojik yapısı ve yer altı kaynakları,
- Rölyefin gelişimi tektonik kuşaklar,
- Rölyef çeşitleri,
- Jeolojik yapısı,
- Doğal kaynakları ve termal suları,
- Azerbaycan'ın iklimi,
- Güneş radyasyonu ve havanın sıcaklığı,

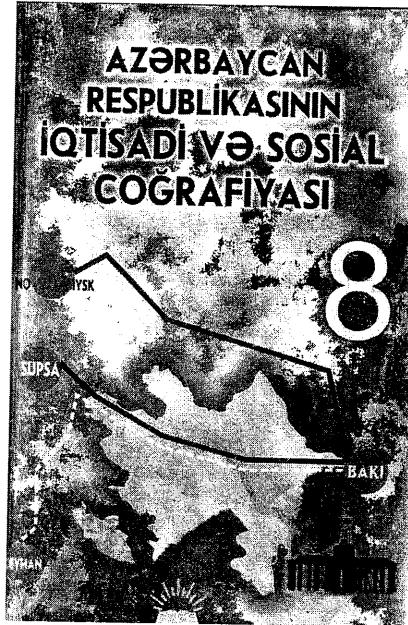
- Hava kitleleri ve rüzgarlar,
- Yağmurlar,
- İklim tipleri,
- İkliminin değişmesi ve iklimini önemi,
- Azerbaycan'ın akarsular,
- Çayların beslenmesi ve akış rejimleri,
- Önemli akarsu havzaları,
- Göller,
- Barajlar ve kanallar,
- Yer altı sular ve buzlaqlar,
- Hazar Denizi,
- Hazar Denizinin bitki ve hayvanları,
- Hazar Denizinin sorunları,
- Toprak ve bitki örtüsü, onların dağılımı ve dağ toprakları,
- Düzen toprakları, toprakların önemi,
- Bitki örtüsü, step, dağ ve bozkır bitkileri,
- Ormanlar,
- Hayvanlar alemi,
- Azerbaycan'nın landşaftları,
- Dağ landşaftları,
- Düzenlik landşaftları, landşaftların gelişimi,

- Landşaftların insanların etkisiyle değişmesi. Antropogen landşaftları,
- Coğrafi adlar, manevi varlıktır,
- Azerbaycan'da tabiatın korunması ile ortaya konulan tedbirler,
- Toprakların korunması,
- Atmosferin, suların, bitki ve hayvanlar aleminin korunması,.
- Goruglar ve Yasaklıklar,

3. Bölüm: Azerbaycan'ın Fiziki Coğrafi Rayonlaştırılması (Bölgeleştirilmesi) – 11 saat.

- Rayonlaştırma kavramı, onun bilimsel ve deneysel önemi,
- Ülkemizin önemli Fiziki coğrafi bölgeleri,
- Büyük Kafkasya,
- Küçük Kafkasya,
- Kür-Araz Çukurluğu,
- Orta Araz, (Nahçıvan),
- Talış – Lenkaran,
- Büyük Kafkasya'nın fiziki coğrafi rayonları,
- Küçük Kafkasya'nın fiziki coğrafi rayonları,
- Kür-Araz Çukurluğu fiziki coğrafi rayonları,
- Orta Araz ve Lenkaran bölgesinin fiziki coğrafi rayonları,

2. sömestr bařlanđıcından itibaren yıl sonuna kadar okutulan ikinci bir coğrafya dersi olan Azerbaycan'ın iktisadi coğrafyası tamamen yeni bir program esasında tedris edilmektedir. Dersin öğretilmesinin en önemli amaçları şunlardan oluşmaktadır. İktisadi ve sosyal coğrafya respublikamızda onun ayrı-ayrı bölgelerinde doğal ortamı, nüfusu, nüfusun yerleşmesini, yaşamak, çalışmak, dinlenmek şartlarını ve gelişimini ğretir. Bu kurs bir ilim kimi 20 yüzyılın bařlanđıcında yaranmıştır. İlk kes Azerbaycan Cumhuriyeti'nin nüfusu ile ilgili M.N. Veliyev (Baharlı) "Azerbaycan" (Bakı,1921) adlı eserinde geniş bilgi vermiştir. Respublikamızın iktisadi ve sosyal coğrafyasının bir ilim sahesi ve okul kursu kimi gelişmesi için önemli rol oynayan profesor H.B. Aliyevin ve professor A.M. Hacızadenin çalışması ile bağlıdır. Öğrenciler respublikamızın iktisadi ve sosyal coğrafyasını öğrenen zaman, coğrafyaya ait sözlük, çeşitli haritalar ve atlaslardan yararlanmayı başarmalıdırlar (Allahverdiyev, Gyçaylı, Eyyubov, 2003, 3-4).



şekil 5: Azerbaycan'da ortaokulda görülen Azerbaycan Cumhuriyeti'nin İktisadi ve Sosyal Coğrafyası Ders Kitabının Dış görünüşü

Azerbaycan'ın iktisadi ve sosyal coğrafyası haftalık 3 saat olmakla yıllık 51 saattir. Dersin 4 saati yedek süredir. Azerbaycan ortaöğretim 8. sınıfta öğretilen coğrafya dersin programı şöyledir.

1. Bölüm: Azerbaycan'da iktisadi bölge oluşumunda Doğal faktörlerin rolü – 11 saat.

Giriş.

Dersin amaçları ve fiziki Coğrafya ile olan ilişkisi. Ülkemiz İktisadi ve Sosyal Coğrafya ilminin ortaya çıkarılmasında emeği geçen ilim adamları.

- Azerbaycan'ın İktisadi coğrafi konumu,
- Kara ve deniz sınırları,
- Respublikamızın dünya okyanuslarına çıkma imkanı,
- Azerbaycan, Asya ve Avrupa Ülkelerini kavuşturan ulaşım kavşağıdır,
- Doğal ortamı ve yer altı kaynakları,
- Doğal ortamı ve yer altı kaynakların ülke ekonomisine faydası,
- Petrol ve doğalgazın ülke ekonomisine katkısı,
- Nüfus ve çalışabiliri nüfusun özellikleri,
- Ülke nüfusunun sayı ve doğal artımı,
- Azerbaycan'da nüfus yoğunluğu ve yerleşim dağılımı,
- Şehirleşme, şehirlerin fonksiyonel özellikleri, kırsal nüfus,

2. Bölüm: iktisadi alanların Coğrafyası – 21 saat.

- İktisadi faaliyetlerin genel karakteristiği,
- İktisadi faaliyet ve iktisadi bölge kavramları,
- Petrol ve doğal gaz sanayii,
- Petrol ve doğal gaz sanayisinin coğrafyası,
- Elektrik enerjisi üretim sanayisi,
- Güneş, rüzgar, hidrolik ve termik santraller,
- Pratik iş,
- Önemli petrol, ve doğal gaz elektrik santrallerinin dilsiz haritalarda tespiti,

- Makine sanayisi,
 - Ülke ekonomisinde makine sanayisinin rolü,
 - Metal (demir çelik) sanayii,
 - Ülkedeki demir-çelik sanayi tesislerinin dağılımı,
 - Orman ve orman ürünleri sanayii,
 - İnşaat ürünleri sanayii,
 - Hizmet sektörleri,
 - Ziraat,
 - Gıda sanayii,
 - Ulaşım,
 - Azerbaycan'ın yurtiçi ve yurtdışı ticari ilişkileri,
 - Türkiye, İran, Rusya ve Avrupa ile yapılan ticari ilişkilerin önemi,
 - Yerli sanayii,
 - Tarım ve ulaşım tesislerin birine coğrafi amaçlı gezi,
 - Genelleştirici tekrar,
3. Bölüm: Azerbaycan İktisadi Bölgeleri – 16 saat,
- İktisadi coğrafi rayonlaştırma, (bölgeleştirme)
 - Büyük Kafkasya Coğrafi bölgesi,
 - Abşeron iktisadi coğrafi bölgesi,
 - Sumgayıt şehri,
 - Kuba –Haçmaz iktisadi coğrafi ili,
 - Şeki – Zakatal iktisadi coğrafi bölgesi,
 - Küçük Kafkasya coğrafi bölgesi,
 - Gence – Gazah iktisadi coğrafi bölgesi,
 - Kelbecer – Laçın iktisadi coğrafi bölgesi,
 - Yukarı Karabağ iktisadi coğrafi bölgesi,
 - Aran coğrafi bölgesi,
 - Şirvan ve Muğan düzü,
 - Lenkeran – Astara coğrafi bölgesi,
 - Nahçıvan iktisadi bölgesi,
 - Nahçıvan şehri,
 - Ordubat şehri,

- Konuların yeniden gözden geçirilmesi,
- Tekrar,
- Gezi.

1.15.2. Azerbaycan'da Ortaöğretim Liselerde (9-10-11.sınıflarda) Coğrafya Müfredat Programları

Sovyet Döneminde ortaöğretimin bitiminden sonra lise eğitimi 2 yıl sürmekteydi. Ülkedeki iki yıllık lise eğitimi süresince, sadece bir yıl coğrafya eğitimi yapılmaktaydı. Azerbaycan bağımsızlığını kazandıktan sonra hem lise eğitim süresi hem de liselerde görülen coğrafya eğitiminde önemli değişiklikler gerçekleştirildi. Azerbaycan'daki okullarda lise eğitimi iki yıldan üç yıla çıkarılarak lisede görülen coğrafya dersleri hem değiştirildi hem de coğrafya eğitiminin yapılmadığı lise bir ve lise ikide yeni coğrafya ders programları hazırlanarak uygulamaya konuldu.

Tablo 6: Azerbaycan Ortaöğretimde Görülen Coğrafya Dersleri

Dersler / Sınıflar	V	VI	VII	VIII	XI	X	XI	Toplam
Tabiatşünaslık	2							2
Fiziki Coğrafya		2						2
Materikler ve Kıtalar Coğrafyası			2					2
Azerbaycan'ın Fiziki Coğrafyası				3				3
Azerbaycan'ın İktisadi ve Sosyal Coğrafyası				3				3
Dünyanın İktisadi ve Sosyal Coğrafyası					2			2
Yerşünaslık						1		1
Türk Dünyası Coğrafyası							1	1

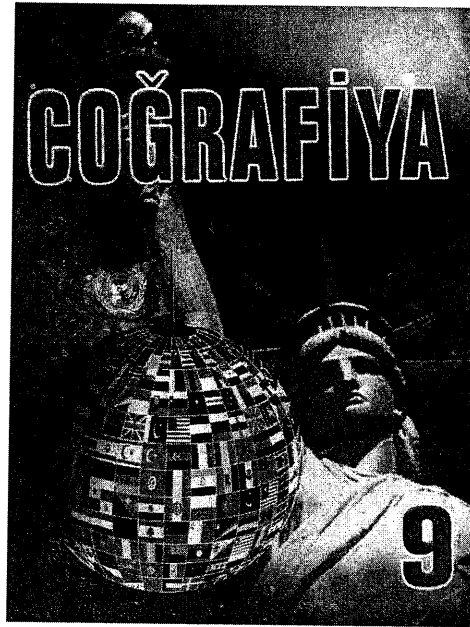
Kaynak: Ortaöğretim Okullarının V-XI sınıflar için Coğrafya programı.
Azerbaycan M.E.B. Bakü. 2002 s, 4.

1992 yılında Azerbaycan Parlamentosunun onayladığı karar doğrultusunda, 1993 yılında Azerbaycan'da liselerde "Coğrafya Dersi" programı hazırlandı. Milli Eğitim Bakanlığının hazırlamış olduğu liselerde coğrafya dersi programı çerçevesinde görülen coğrafya dersleri şöyledir:

1. Dünyanın İktisadi ve Sosyal Coğrafyası
3. Yerşünaslık (yer bilgisi),
4. Türk Dünyasının Coğrafyası,

Azerbaycan'da Ortaöğretim 9.sınıf (Lise 1'de) Coğrafya Müfredat Programı.

Azerbaycan'da şu an itibariyle lise 1'de öğretilen Coğrafya dersi Dünyanın iktisadi ve Sosyal Coğrafyasıdır. Sovyetler Döneminde harici ülkelerin iktisadi coğrafyası adı altında öğretilen ders, günümüzde bir hayli değişikliğe uğramıştır.



Şekil 6: Dünyanın İktisadi ve Sosyal Coğrafyası Dersi Kitabının Dış Görünüşü

Sovyetler zamanındaki dersin içeriğini genellikle sosyalist, kapitalist ve üçüncü dünya ülkelerinin iktisadi coğrafi konuları oluşturmaktaydı. Eskiden dersin içeriğini oluşturan sosyalist ülkeleri günümüzde, bağımsız bir ülke olarak incelenmektedir. Azerbaycan'da lise 1'de şuanda öğretilen dünyayı iktisadi ve sosyal coğrafya dersi, ortaokul ve liselerde görülen en zor coğrafya dersidir. Bu dersin amacı gezegenimizin dini, etnik ve düşmanların darbeleriyle bölünmüş halde değil, onun bütünlüğünün öğrenilmesinin temelini oluşturmaktır. Öğrencilere mekan düşüncesini öğretmek hem kendi ülkesine hem de başka ülkelerin ve halkların tarihine, medeniyetine, örf ve adetlerine saygı göstermek başarısını sağlamaktır. Derslik 4 bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde iktisadi sosyal coğrafya ilminin yaratılışı ve gelişimi, dünyada siyasi, iktisadi ve sosyal ekoloji durumuyla ilgili geniş bilgi vermek. bölgesel bölümde dünyanın ayrı ayrı bölge ve ülkelerinin iktisadi coğrafi durumları incelenmektedir. Üçüncü bölümde ise dünyanın rahatsız eden küresel sorunların oluşum amaçlarını ve onların çözüm yolları araştırılır ve anlatılır. Son bölümde ise uluslar arası kurumlara ilgili daha geniş bilgi verilir. Ülkelerin adının yaranış tarihi ile ilgili birçok sözlükler verilmektedir. Derslikten yararlanırken dünya ülkelerinin atlaslarından da istifade edilmektedir (Gerayzade, 2004, 4).

Yıllık 68 saat, haftalık 2 saat olan 9.sınıf Dünyanın İktisadi ve Sosyal Coğrafyası dersinin müfredat programı şekildedir:

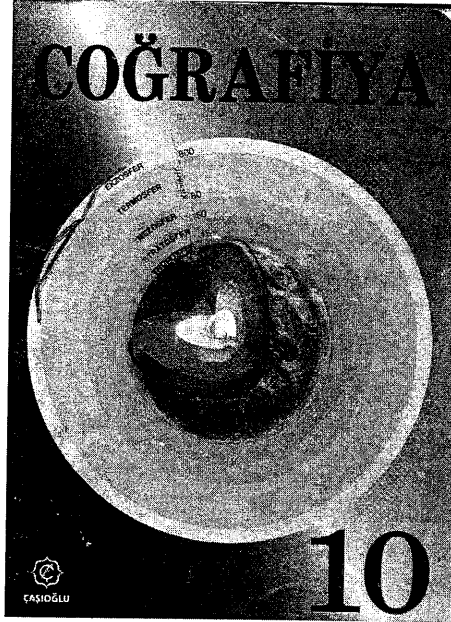
- İktisadi ve sosyal coğrafyaya giriş,
- İktisadi ve sosyal coğrafya ilminin oluşumu ve gelişimi,
- Kursun önemi ve objektivi,
- Coğrafya ilminin artışı ve değişimi,
- Kursun amacı, bilimler arası ilişkisi ve pratik önemi,
- Dünyanın siyasi haritasının oluşumu,
- Dünyayı günümüzdeki makro bölgeleri,
- Uluslar arası ilişkilerin dünyanın siyasi haritasına etkisi,
- Siyasi coğrafya,
- Dünya ülkelerinin devlet yapısı,

- Dünya ülkelerinin gruplaştırılması,
- Doğal kaynaklar ve iktisadi gelişim,
- Doğal kaynaklar,
- Toprak kaynakları,
- Su kaynakları, su sorunu,
- Orman kaynakları ve dağılımı,
- Dünya okyanusunun kaynakları,
- İklim kaynakları
- Diğer kaynaklar,
- Dış çevrenin kirlenmesi, ekolojik sorunlar ve sorunların çözüm yolları,
- Dünyada nüfusun dağılımı ve aşamaları,
- Nüfus toplumun önemli unsurudur.
- Nüfusun dağılımı ve paylaşımı,
- Dünya nüfusunun cins, yaş, etnik ve dini yapısı,
- Nüfusun hareketliliği,
- Dünya ekonomisi ve gelişim evreleri,
- Çağdaş ekonominin özellikleri,
- Uluslar arası şirketler,
- Dünyada ekonomik faaliyetler,
- İktisadi gelişim ve Azerbaycan,
- Dünya sanayisi coğrafyası,
- Dünyada çiftçilik,
- Ulaşımın coğrafyası,
- Uluslar arası iktisadi ilişkiler,
- Dünyanın tarihi-coğrafi bölgeleri,
- Gelişmiş ülkeler (İEÖ),
- Gelişmekte olan ülkeler (İEOÜ),
- Günümüzde Kuzey Amerika,
- ABD,
- Kanada,
- Avrupa ülkeleri,

- Batı Avrupa ülkeleri,
- Orta Avrupa ülkeleri,
- Kuzey Avrupa ülkeleri,
- Güney Avrupa ülkeleri,
- Doğu Avrupa ülkeleri,
- Baltıkya ülkeleri ve Beyaz Rusya,
- Merkezi Avrupa ülkeleri,
- Güneydoğu Avrupa ülkeleri,
- Güney Kafkasya ülkeleri,
- Rusya Federasyonu,
- Asya ülkeleri,
- Doğu Asya ülkeleri,
- Japonya,
- Çin Halk Cumhuriyeti,
- Orta Asya ülkeleri,
- Güney Asya ülkeleri,
- Hindistan Cumhuriyeti,
- Güneydoğu Asya ülkeleri,
- Güneybatı Asya ülkeleri,
- İran İslam Cumhuriyeti,
- Asya Arap ülkeleri,
- Afrika ülkeleri,
- Latin Amerikası ülkeleri,
- Avustralya ve Okyanusya ülkeleri,
- Küresel sorunlar ve ilgili anlayış,
- Konuların tekrarı,

Ortaöğretim Lise 2’de (10.sınıf) Coğrafya Müfredat Programı.

Azerbaycan’da lise 2’de görülen coğrafya dersinin ismi “Yerşünaslık (Yer Bilgisi)” diye geçmektedir.



Şekil 7: Yerbilgisi Ders kitabı

Bu ders, Azerbaycan’da ilk kes coğrafya programına Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra okutulan derstir. Dersin ana konusu fiziki coğrafya olayları oluşturmaktadır. Yerşünaslık dersinde fiziki coğrafyadan farklı olarak yerkürenin ayrı ayrı tabakaları (litosfer, atmosfer, hidrosfer ve biyosfer) hakkında daha geniş bilgi verilmektedir. Bu dersin lise ikide öğretilmesi Azerbaycan’da öğrenci ve öğretmenler tarafından memnuniyetle karşılanmıştır. Ortaöğretim lise ikide okutula Yerşünaslık dersinin yıllık programı şöyledir. Bu ders yıllık 34 saat, haftada 1 saat olarak hazırlanmıştır (Müseyibov, Alizade, Seyfullayeva, 2003, 4-5).

Fiziki coğrafya bilgilerin tekrarı – 1 saat,

- Yerşünaslık biliminin amaç ve ilkeleri, Yerşünaslık biliminin gelişimi,

1. Bölüm: Yer Kaynak Cismi Gibi – 3 saat.

- Kainat ve Güneş sistemi,

- Yerin güneş sistemindeki konumu,
 - Yerin güneş etrafında dönüşü, mevsimler, ay ve güneş tutulması,
2. Bölüm: Coğrafi ve Topografik Haritalar – 4 saat.
- Coğrafi haritaların hazırlanışı,
 - Coğrafi haritaların tasnifatı,
 - Haritalarda ortaya çıkan yanlışlar,
 - Kartografik projeksiyonlar,
3. Bölüm: Yerin İç Yapısı – 6 saat.
- Dünyanın meydana gelmesi ve gelişim aşamaları,
 - Yerin iç yapısı,
 - Litosfer tabakaları,
 - Kalkanlar ve jeosinklinanlar,
 - Volkanizma ve depremler,
 - Dağ oluşumuna neden olan olaylar,
4. Bölüm: yerin Rölyefi – 5 saat.
- Rölyef ve onun çeşitleri,
 - Rölyefin oluşmasında endojen kuvvetlerin rolü,
 - Dünyanın büyük dağ grupları, ovalar,
 - Eksojen menşeli rölyef şekilleri,
 - Okyanus dibinin rölyefi,
5. Bölüm: Atmosfer – 4 saat.
- Atmosferin yapısı,
 - Havanın sıcaklığı, sıcaklık kuşakları,

- Atmosfer basıncı, yeryüzünde basınç alanları,
- Atmosferde su, hava ve iklim,

6. Bölüm: Hidrosfer – 4 saat.

- Hidrosfer dünyanın su tabakasıdır,
- Su kitleleri ve okyanusta oluşan olaylar,
- Okyanus sularının fiziki ve kimyasal özellikleri,
- Kara suları, çaylar ve onların coğrafi dağılımı,

7. Bölüm: Biyosfer – 4 saat.

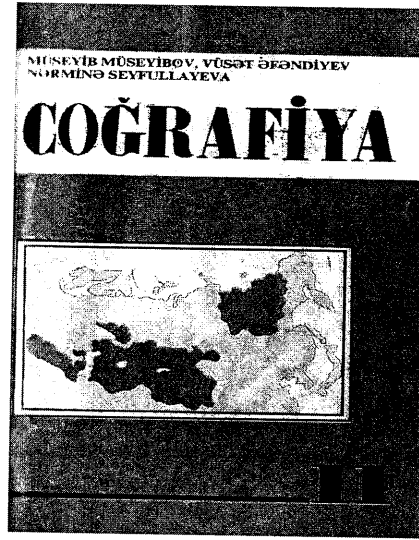
- Biyosferin yaranması, gelişim aşamaları,
- Toprak,
- Coğrafi tabaka ve onun prensipleri,
- Doğal formasyonlar, landşaftlar,

8. Bölüm: Global Ekoloji Problemler – 2 saat.

- Doğal çevre ve onun gibi problemler,
- Global ısınma, çölleşme, tuzlanma prosesi ve ozon tabakası,
- Konuların tekrarı – 1 saat.

Azerbaycan'da Lise 3' de (11.sınıf) Coğrafya Müfredat Programı.

Azerbaycan bağımsızlığını elde ettikten sonra eğitim alanında yapılan yenilikler doğrultusunda lise eğitiminin son sınıflarında "Türk Dünyasının Coğrafyası" adlı yeni bir coğrafya dersi öğretime konuldu.



Şekil 8: Türk Dünyası Coğrafyası Ders Kitabı

Maalesef, Sovyetler Döneminde Azerbaycan'da lise son sınıflarda coğrafya eğitimi uygulamadan kaldırılmıştı. Coğrafya derslerinde Türk ülkeleri ile ilgili konulara yer verilmemekteydi. Lise son sınıfta görülen bu dersin amacı öz soy kökünü unutma noktasına varmış genç nesillere Türk Halklarının yaşadığı coğrafyayı, onların medeniyetlerini, örf ve adetlerini, Türk Cumhuriyetleri ve kurumlarının doğal ortamını, kaynaklarını, nüfusu ile ilgili bilgi edinmektir. Bu dersin yazılmasında T. Gerayzade, R. Abbasov önemli rol oynamışlardır (Müseyibov, Efendiyev, Seyfullayeva, 2004, 3).

Türk Dünyası Coğrafyası dersi öğretilirken fiziki ve iktisadi coğrafyanın yardımcı araç ve gereçlerinden (şema, harita, istatistik veriler) geniş şekilde istifade edilir. Azerbaycan ortaöğretiminde okutulan Türk Dünyası Coğrafyasının lise son sınıftaki müfredat programı aşağıdaki şekildedir.

Bu ders haftalık 1 saat, yıllık ise 34 saatlik bir programa sahiptir.

Giriş – 5 saat.

- Türk Dünyası Coğrafyası neyi öğretiyor,
- Türk ve Türk Dünyası anlayışı,

- Türk Cumhuriyetleri ve kurumları,
- Türk halklarının dağılmasının tarihi zaruretleri ve sebepleri,
- Türk halklarının dünya bilim ve medeniyetinde yeri,

1. Bölüm: 6 saat.

- Türk Dünyası ülkelerinin doğal ortamı ve doğal kaynakları,
- İklim, akarsuları, toprak ve bitki örtüsü,
- Türk Dünyası ülkelerinin nüfusu,
- Türk halklarının dini,
- Türk Dünyası ülkelerinin ulaşım sorunları ve çözümleri,
- Uygulama: Türk Ülkelerini gruplaştırarak analiz etmek,

2. Bölüm: Bölgesel Analiz – 23 saat.

- Azerbaycan Cumhuriyeti
- Türkiye Cumhuriyeti
- Nüfusu ve dağılımı,
- Güney Azerbaycan,
- Teserüfatın önemli özellikleri,
- Sanayisi ve onun önemli sektörleri,
- Ulaşım ve dış ilişkiler,
- Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti,
- Orta Asya'nın Türk Devletleri ve kurumları,
- Özbekistan Cumhuriyeti,

- Kazakistan Cumhuriyeti,
- Teserüfatının genel özellikleri,
- Kırgızistan Cumhuriyeti,
- Türkmenistan Cumhuriyeti,
- Uygur Özerk Cumhuriyeti,
- Rusya Federasyonu içindeki Türk kurumları,
- Kuzey Kafkasya Bölgesi, Kabarda- Balkar ve Karaçay – Çerkes Cumhuriyetleri,
- Volgaboyu ve Ural Bölgesi, Tataristan Cumhuriyeti,
- Çuvaş ve Başkurt Özerk Cumhuriyeti,
- Sibirya Bölgesi ve Altay Cumhuriyeti,
- Saha (Yakutya) Cumhuriyeti,
- Tuva ve Hakasya Cumhuriyeti,
- Taymır (Dolgan-nen) özerk mahalı,

BÖLÜM II

2.1. Türkiye ve Azerbaycan ortaöğretim Coğrafya müfredat programlarını karşılaştırılması.

1. Türkiye ve Azerbaycan Ortaöğretim coğrafya müfredat programları karşılaştırıldığı zaman iki ülke arasında Lise 1, Lise 2 ve lise 3 sınıflarında okutulan derslerde, Coğrafya derslerine ayrılan saatlerde, amaç ve içerik yönünden benzerlikler ve farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Bu benzerlik ve farklılıklar aşağıdaki şekilde göstermemizde yarar vardır:

Bu programlar, karşılaştırıldığı zaman, liselerde okutulan dersliklerde farklılıklar ve benzerlikler olmakla birlikte amaçlar ve içerik yönden iki ülke arasında benzerliklerin olması da dikkat çekmektedir. Azerbaycan ve Türkiye lise coğrafya müfredat programında görülen dersler şöyledir:

Lise/Ülke	Azerbaycan	Türkiye
Lise 1	Dünyanın İktisadi ve Sosyal Coğrafyası	Fiziki Coğrafya
Lise 2	Yerşünaslık (Fiziki Coğrafya)	Türkiye'nin Fiziki Coğrafyası
Lise 3	Türk Ülkelerinin Coğrafyası	Türkiye'nin Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası

Bu tablodan görüldüğü gibi Türkiye ve Azerbaycan ortaöğretim lise Coğrafya müfredat programında okutulan ders kitaplarında farklılık göze çarpmaktadır. Odur ki Azerbaycan'da Lise 1'de görülen "Dünyanın Beşeri ve Ekonomi Coğrafyası" dersi, Türkiye'de lise müfredat programlarında okutulmamaktadır. Azerbaycan'da okutulan Yerşünaslık dersi, Türkiye Coğrafya müfredat programında Lise 1'de görülmektedir. Azerbaycan'da lise 2'de okutulan Yerşünaslık dersi Türkiye coğrafya müfredat programında Lise 1. sınıflarında görülmektedir. Azerbaycan'da lise 3'de görülen Türk ülkelerinin coğrafyası dersi aynen farklıdır. Türkiye'de lise 3 müfredat programlarında Türkiye'nin beşeri ve ekonomik coğrafyası dersi okutulmaktadır. Görüldüğü

gibi Türkiye ve Azerbaycan ortaöğretim coğrafya müfredat programları karşılaştırıldığı zaman ilk olarak okullarda okutulan coğrafya derslerinde farklılıkların olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu programlarda coğrafya derslerine verilen haftalık saatlere baktığımız zaman karşılaştırma yapmamız mümkündür. Bu saatlerin dağılımını sınıflar üzere şöyle gösterebiliriz.

Lise/Ülke	Azerbaycan	Türkiye
Lise 1	2 saat	2 saat
Lise 2	1 saat	3 saat
Lise 3	1 saat	3 saat

Buradan da görüldüğü gibi Türkiye ve Azerbaycan ortaöğretim coğrafya müfredat programında coğrafya derslerine verilen haftalık saatlerde lise 1'i karşılaştırdığımız zaman benzer olduğu ancak lise 2, ve lise 3 programlarını karşılaştırdığımız zaman ise farklı olduğu ortaya çıkmaktadır. Türkiye'de coğrafya derslerine ayrılan saatlerin daha doğru olduğu görülmektedir. Azerbaycan'da liselerde coğrafya derslerine ayrılan saatlerin hem öğretmen hem de öğrenci açısından yetersiz bulunmaktadır. Burada öğretmen konuları geniş anlatamamakta, öğrencide konuları anlamakta zorlanmaktadır' ki buda başarının aşağı düşmesine sebep olmaktadır. Bunun için bu ders saatlerinin en azından iki saate çıkarılması şarttır.

3. Türkiye ve Azerbaycan ortaöğretim lise coğrafya programlarını karşılaştırdığımız zaman görülen farklılıklardan biride Azerbaycan respublikası umum tahsil okullarında 2002–2003 cü eğitim yılından coğrafya eğitiminin seçme programlarla hayata geçirilmesidir. Bu coğrafya müfredat programı iki varyantta minimum ve maksimum olarak hazırlanmıştır. Azerbaycan respublikasının ortaöğretim okullarında liselerde coğrafya derslerinin sınıflar üzere eğitimi minimum ve maksimum programla şöyledir.

Azerbaycan ortaöğretim müfredat programında liselerde Coğrafya derslerine verilen saatlerin minimum ve maksimumum program üzere dağılımı

Sınıflar	Minimum Program	Maksimum Program
Lise 1	Haftada 2 saat Toplam 68 saat	Haftada 6 saat Toplam 204 saat
Lise 2	Haftada 1 saat Toplam 34 saat	Haftada 4 saat Toplam 136 saat
Lise 3	Haftada 1 saat Toplam 34 saat	Haftada 5 saat Toplam 170 saat

Bu programlar karşılaştırıldığı zaman iki ülke coğrafya müfredat programları arasında amaçlar ve içerik yönünden'de farklılık ve benzerliklerin olması kaçınılmazdır.

2.2. Amaçlar yönünden karşılaştırma;

Azerbaycan'ın coğrafya müfredat programında dersin amaçları ve görevleri bölümünde amaçlara; dersin öğretim anlayışı hakkındaki bilgilerde dâhil olmak üzere iki sayfa ayrılmıştır. Programda dersin genel amaçlarına yer verilmemiş olup, ünite ve konu üzerinden amaçlar bulunmamaktadır. Amaçlarla bağlantılı olarak öğrencilerin kazanması gereken davranışlara da programda yer verilmemiştir. Türkiye Coğrafya müfredat programlarında ise yeni hazırlanmış Coğrafya dersi eğitim programında genel amaçlarla birlikte konular düzeyinde az da olsa dersin ana amacı hakkında bilgi verilmektedir. Buna örnek verecek olursak:

Konu: Türkiye'nin yeryüzü şekillerinin oluşumu ve özelliklerine toplu bakış. Türkiye fiziki haritasının çizimi.

Dersin ana amacı: Türkiye'yi doğasıyla tanıtır; ülkemizin doğal imkânlarının bilinmesini, bu imkânlar çerçevesinde ülke kalkınmasında öğrencilerin sorumluluk duygusuna sahip bilgili kişiler olarak yetişmelerini sağlamak, yurdumuzun eşsiz doğasının tanıtılması ile yurt sevgisinin bilinçli hale gelmesinin sağlanması. Bir milletin mutluluğunu doğal çevreden gereği gibi yararlanmaya bağlı olduğunun vurgulanması. Türkiye'nin yeryüzü şekillerinin ana özelliklerini öğretmek, Atatürk'ün eğitime verdiği önem ve eğitime olan katkılarını kavratmak. Kısacası Türkiye ve Azerbaycan Coğrafya öğretim programları amaçlar bakımından benzer özellikler taşımaktadır. Konu ve ünite ile ilgili amaçların verilmesi, öğretmenlerin anlatacakları konuların ağırlık noktaların belirlenmesine yardımcı olur. Bu bağlamda konu düzeyinde amaçlara programlarda mutlaka yer verilmelidir.

a) Programda önemle üzerinde durulan bir nokta da öğrencilerin öğrenmeyi öğrenmeleridir. Öğretmeyi öğrenmek için coğrafya bilimine uygun bilgiye, metotlardan yararlanma becerisine, öğrencilerin bağımsız ve işbirlikçi öğretmenlerine ihtiyaç olmasıdır.

b) Programdaki yıllık planlar incelendiğinde doğal sistemler, beşeri sistemler, mekân analizleri önemli yer tutuyor. Mekân analizi için; araştırılan mekânla ilgili ana problemlerin bulunması ve işlenmesi gereklidir.

c) Türkiye'de Coğrafya öğretim programlarına göre öğretim süreçleri hakkındaki bilgiler Azerbaycan'a nispeten daha ayrıntılı olarak verilmiştir. Azerbaycan'da öğrenci başarısının değerlendirilmesi ile ilgili açıklamalara, yazılı sınav, ev ödevi, rapor, protokol hazırlama, sözlü iletişim becerileri ve test sorularına geniş yer verilmiştir. Bu uygulamaların önemi ve nasıl yapılacağı hakkındaki bilgiler programda bulunmaktadır. Türkiye Lise Coğrafya programlarında bu tür çalışmalara yer verilmemiştir. Sadece öğrencilere ne tür soruların sorulabileceği hakkında sınırlı açıklamalar bulunmaktadır.

2.3. Türkiye ve Azerbaycan Coğrafya Öğretim Programlarının İçerik Yönden Karşılaştırılması Sonucu Ortaya Çıkan Benzerlik ve Farklılıklar

Bu benzerlik ve farklılıklar aşağıdaki şekildedir:

a) Türkiye Lise Coğrafya programlarında Lise 1'de Türkiye'nin fiziki coğrafyası ile ilgili özellikleri üzerinde çok ayrıntılı durulduğu halde, Azerbaycan'da Lise 1 programında "Dünyanın İktisadi Ve Soysal Coğrafyası" dersinde sadece Güney Kafkasya devletleri konusunda, Azerbaycan'dan bahsedilmektedir. Lise 2'de ise Azerbaycan'da Yerşünaslık dersinde Fiziki Coğrafi konular anlatılmakta, lakin burada da Azerbaycan ile ilgili fiziki coğrafi özelliklerinden çok az bahsedilmektedir. Buna herhangi bir konu içerisinde örnek verecek olursak;

Depremler ve volkanizma konusu anlatılırken, Lise 2 Yerşünaslık dersinde Azerbaycan ile ilgili sadece 1139. yılında gerçekleşmiş depremden ve orada Kepez Dağı'nın çökmesinden sonra oluşan göllerden ve 1670 yılında Şamahı'da gerçekleşen depremden konuşulmaktadır. Azerbaycan Coğrafya müfredat programındaki lise bir ve lise ikideki konular daha çok dünyanın fiziki coğrafyası ve dünyanın beşeri ve ekonomik coğrafyası ağırlıklıdır.

b) Azerbaycan müfredat programında, liselerde ülkeyi tanıtan bilgilerin programın geneline oranı $\frac{1}{4}$ 'ü geçmez. Türkiye'de ise tam tersi söz konusudur. Azerbaycan'da ortaöğretim lise 1 programında daha çok dünyanın beşeri ve ekonomik coğrafyasına, dünya sanayisinin coğrafyası, dünyanın tarihi coğrafi bölgelerine, dünyanın gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerine, programın sonunda ise dünyanın başlıca küresel problemlerine geniş yer verilmiştir. Azerbaycan'da dünyanın fiziki ve beşeri ve ekonomik özellikleri hakkında bilgi vermek için çok sayıda ülkeye programda yer verilmiştir. Bu Türkiye'deki lise programlarında da bu şekilde görünmektedir.

Fakat Türkiye’de daha çok, Türkiye’nin fiziki, beşeri ve ekonomik coğrafyasına geniş yer verilmemiştir. Sonuç olarak Azerbaycan programında dünya ülkeleri konuları daha çok, Türkiye programında ise ülke sayısı fazla değildir.

c) Son olarak Lise 3. sınıfların programlarını içerik yönünden karşılaştırdığımız zaman burada da farklılıkların olması görülmektedir. Odu ki, Azerbaycan’da Lise 3 Coğrafya programının içeri ile Türkiye Lise 3 Coğrafya programının içeriğindeki konular tamamen farklılık arz etmektedir. Türkiye’de lise 3 programında “Türkiye’nin Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası” ile ilgili konular, Azerbaycan’da ise Türk ülkelerinin coğrafyası ile ilgili konular yer almaktadır. Ancak Azerbaycan’da Lise 3. müfredat programında Türkiye’yi tanıtmaya programda 2 saat, derslikte ise 10 sayfalık geniş bilgi verilmektedir. Bu veri de Türk devletleri içerisinde Azerbaycan’a daha yakın olan kardeş ülkeyi öğrencilere tanıtmakta büyük yararı olmaktadır. Sonuç olarak şunu belirtebiliriz ki, Türkiye Azerbaycan Lise Coğrafya müfredat programlarında okutulan derslerin amaçlar, hedef ve davranışlar yönünden benzerlikler olsa da, fakat programların içerik yönünden çok farklı olduğu görülmektedir.

III BÖLÜM

Bulgular ve Yorumlar

3.1. Türkiye Coğrafya Öğretim Programlarındaki Problem Durumları.

Her iki ülkede coğrafya öğretim programları:

1. Amaçlar
2. İçerik

Amaçlar Açısından:

a) Genel amaçlar ile ilgili problemler ortaöğretim coğrafya dersleri için ortak genel amaçların verilmesi yerine ayrı-ayrı genel amaçların verilmiş olması bir takım olumsuz sonuçları beraberinde getirmiştir.

b) Ünitelerin programdaki sıralanışı ile genel amaçlar arasında paralellik yoktur.

c) Programlarda coğrafya öğretimiyle ilgili araç- gereçlerin kullanımı ve değerlendirilmesiyle ilgili genel amaçlar bulunmaktadır. Ancak proje, rapor, hazırlama gibi öğretim yöntemleri ile ilgili genel amaçlar yoktur.

d) Amaçlarda genel coğrafyanın temel terimleri ve prensipleri ile ilgili maddeleri bulunmaması eksikliklerdir.

e) Konular ve üniteler ile ilgili amaçların verilmemiş olması program için büyük bir eksikliklerdir. Genel amaçlar, ünitelerin başka bir deyişle içeriğinin belirlenmesinde program geliştirmekte gereklidir. Öğretmenlerin, konuların önemli noktalarını belirleyebilmesi için de konular ile ilgili özel amaçlara ihtiyaç vardır.

3.2. İçerik ile İlgili Problemler.

Liselerin 9. sınıfında coğrafya öğretimine umumi coğrafya ile başlanmış fakat fiziki kısmından mevzunu yakından alakadar etmeyen bazı bahisler programdan çıkarılmış yahut kısaltılmıştır(keşifler bahsi).

10. sınıfta; komşu ülkeler, Avrupa ülkeleri ile ABD ve JAPONYA incelendikten sonra dünyada ekonomik yönden önemli diğer ülkeler yer almıştır. Daha sonra yeryüzündeki ekonomik faaliyetler ve ticaret yolları konuları bulunmaktadır.

11. Sınıf, Türkiye coğrafyası konularına ayrılmıştır. 1yıl haftada 2 saat okutulan bu dersin konuları programda aynen şöyle yer almıştır:

1. Türkiye'nin fiziki coğrafyasına umumi bakış.
2. Türkiye'nin coğrafi bölgeleri.
3. Türkiye'nin beşeri coğrafyası
4. Türkiye'nin iktisadi hayatına toplu bakış.
5. Dünya ekonomisinde Türkiye'nin konumu.

Burada da aynen ortaokul 1.sınıf programı tekrarlanmış, ancak sadece artırılan ders saatlerine paralel olarak konular biraz daha ayrıntılı biçimde ele alınmış bulunmaktadır ki; buda bir eksikliklerdir.

Türkiye'de şehirler konusunda öncelikli olarak öğrencinin bulunduğu yere göre değişen "yaşadığımız şehir" isimli bir konum bulunmaması öğretimde öğrenciye yörelilik ve yakından uzağa ilkelerine ayrılıktır (Şahin, 2003, 84).

9. sınıf Coğrafya öğretim programında genel fiziki coğrafya konularından sonra Türkiye'nin coğrafi bölgeleri konularının bulunması coğrafyanın içerik bütünlüğüne ters düşer. Türkiye'nin coğrafi bölgeleri isimli bir ünitenin, genel beşeri ve ekonomik coğrafya konularından önce verilmesi yanlıştır.

Çağdaş coğrafyada hedef çevreye karşı daha duyarlı ve bilinçli nesiller yetiştirmektir. Bu nedenle programlarda coğrafya insan ilişkisinin ön planda tutan çevre koruma ile ilgili konular önemlidir.

İnsan- çevre ilişkisinin ve sonuçlarının coğrafya biliminin temelini oluşturduğu düşünüldüğünde, çevre sorunları ve eğitimi konularının coğrafya öğretim programlarında önemli yer tutması gerekir. Graves, coğrafya program planlama modelinde coğrafya eğitiminin amaçlarını şu şekilde sıralar;

1. Öğrencilerin iletişim becerilerini kuvvetlendirmek
2. Mekânsal kavram ve becerilerin geliştirilmesi.
3. Problemlerin mekânsal yönlerinin farkında oluşun geliştirilmesi.
4. Çevre eğitimi (Graves,1996,75).

Yine bir başka araştırmacı Sebba'ya (1995) göre, hızlandırılmış bir programda coğrafya ile ilgili şunlar bulunmaktadır;

- a) Coğrafi beceriler
- b) Yerler (bölgeler)
- c) Fiziki coğrafya
- d) Beşeri coğrafya

Burada çevre ile anlatılmak istenen, çevre koruması ve çevre düzenlemesidir (Karabağ, 1998, 32).

Öğretim programında gereksiz tekrarlar söz konusudur. Türkiye'nin beşeri ve ekonomik coğrafyası konuları ile Türkiye'nin coğrafi bölgeleri konuları içerik olarak birbirine çok yakındır. Bu durum tekrarların ortaya çıkmasında sosyal, Türkçe- matematik alanları ile diğer alanların coğrafya öğretim programlarının farklı olması da etkili olmaktadır.

3.3. Azerbaycan'da coğrafya öğretim programlarındaki problem durumları

Bu çalışma, karşılaştırmalı bir araştırma olması nedeniyle, sadece ülkemiz coğrafya programlarının sorunlarının ortaya koyulması yeterli olmaz. Azerbaycan coğrafya programı ile ilgili sorunların da belirtilmesi gereklidir. Bu sorunların bir kısmı aşağıda verilmiştir;

Genel amaçlarla ilgili problemler;

1. Azerbaycan eğitim sisteminde gerekli problemlerden biri pedagoji kadro yetersizliğidir.
2. Diğer bir problemde coğrafya programlarının sıklıkla değişmesi ile bağlıdır.

Dersin amaçlarını gerçekleştirecek eğitim ortamları, (sınıf mevcudu, araç-gereçler vb.) yeterli durumda değildir. Sınıflarda bazı okullar istisna olmakla Azerbaycan ve dünyanın fiziki ve siyasi haritalarından başka araçlar yok seviyesindedir (Merdanov, 2001,27).

İçerik ile ilgili problemler:

1. Konular öğrencilerin beklentilerine uygun değildir.
2. Programda Azerbaycan fiziki ve iktisadi coğrafyasına verilen saatlerin az olması birer eksikliklerdir.
3. Programdan her sınıfta gereksiz konu tekrarları verilmiştir.
4. 7. sınıf Kıtalar ve Ülkeler Coğrafyasında verilen konular öğrenci seviyesine uygun değildir (Budagov, 2003, 3–4).

a) Öğretim süreçleri ve öğrenci başarısının değerlendirilmesi ile ilgili problemler:

1. 8 ve 11 sınıflarda coğrafya dersleri için haftalık ders saatleri yetersizdir.

2. Gezilere programlarda yalnızca 5–6–7 sınıflarda eğitim yılının sonunda 2 saat verilmiştir.

3. Öğrencilerden alınan test sınavları öğrenci seviyesine göre hazırlanmamaktadır. Buda öğrenci başarısını yeterince ölçmemektedir (Azerbaycan M.E.B, 2002, 731).

BÖLÜM IV

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu tez çalışmasında Türkiye ve Azerbaycan ortaöğretimlerinde okutulan Coğrafya müfredat programları incelenmiştir. Müfredat programlarındaki coğrafya dersleri; konular ve coğrafya ders saatlerinin sınıflara göre nasıl bir dağılım gösterdiği belirlenmiştir. Türkiye ve Azerbaycan coğrafya müfredat programlarının ayırımı tespit ederek burada ortaya çıkan farklılık ve benzerlikler konusunda bilgiler elde edilmiştir. Yapılan karşılaştırmadan bir takım sonuçlar ortaya çıkmıştır.

1. Bu programlar iki tarafın da eğitim sistemine göre, sınıf seviyesine uygun hazırlandığı tespit edilmiştir.
2. Azerbaycan Coğrafya müfredat programlarında coğrafya derslerine ve Azerbaycan'ın "Fiziki, Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası"na ve Azerbaycan'ı tanıtan konulara programda çok az yer verilmiştir.
3. Türkiye Coğrafya müfredatında ise tam tersi bir durum söz konusudur. Fiziki, beşeri ve ekonomik coğrafyaya daha çok yer verilmiştir.
4. Türkiye Coğrafya müfredatında coğrafya derslerine verilen saatlerin Azerbaycan müfredat programında coğrafya derslerine verilen haftalık ders saatlerinde daha fazla olduğu görülmüştür.

Son olarak Türkiye ve Azerbaycan Coğrafya müfredat programlarının birbirinden farklı olduğu ve bunun yanı sıra iki sistemde coğrafya müfredat programında benzerliklerin olduğu da belirtilmiştir.

Coğrafya müfredat programında coğrafya eğitimine verilen ders saatlerinin az olması asıl problemlerden biridir. Azerbaycan ve Türkiye müfredat programında coğrafya eğitim programının gerçekleştirilmesi ve

öğrencilerin coğrafya alanı konusunda bilgilerinin daha da artırılması için coğrafya eğitimine verilen ders saatlerinin artırılması dikkate alınmalıdır. Azerbaycan'da müfredat programında kendi ülkesini tanıtan bilgilere geniş yer verilmelidir. Azerbaycan'ın coğrafya müfredat programları hazırlanırken diğer gelişmiş ülkelerin programları ve Türkiye coğrafya müfredat programları örnek olarak değerlendirilerek yararlanmalıdır. Çünkü Türkiye müfredat programları süreklilik göstermekte, Azerbaycan'da ise müfredat programları kısa aralıklarla değiştirilmekte bunun sonucunda da başarı durumunu engellemektedir.

Bu araştırma coğrafya bilimine, Azerbaycan ve Türkiye müfredat programlarının karşılaştırılması bakımından iki ülke arasındaki coğrafya programlarının öğrenilmesi açısından yararlı olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Açıkgöz, A. (2003) Aktif Öğrenme, Eğitim Dünyası Yayınları, İzmir.
- Ahmedov, T. (1991) Azerbaycan Toponomikasının esasları. Bakü
- Aksoy, B. (2004). Coğrafi Bilgi Sistemi uygulamalarının Öğretimi Üzerine Bir Model. Kastamonu Eğitim Fakültesi Dergisi Cilt 12 No 2,1.
- Alizade, E. Seyfullayev, N. Mirzayev, M. (2004) Umumi Coğrafya. Bakü
- Allahverdiyev, N; Göyçaylı, Ş; Eyyubov, N: (2003) Azerbaycanın İktisadi ve Sosyal Coğrafyası. Bakü. Maarif Neşriyatı.
- Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı, (2002). Ortaöğretim okullarının 6–11. sınıfları için Coğrafya Programı. Bakü. Tahsil Neşriyatı.
- Azerbaycan Cumhuriyetinin Eğitim Kanunu. 1993. Bakü. Öğretmen Neşriyatı.
- Azerbaycan Milli Eğitim Bakanlığı, (2003–2004) Coğrafya Ders Programı. Bakü.
- Bibikin, A. J; Kerasimova, T.P; Darinskin, A.B; Matrusov, İ.S; Orlov, B. P; Solovyev, A. İ; (1978) Ortaöğretimde Coğrafya Terminin Metodikası. Bakü: Maarif Neşriyat.
- Budagov, B; Garibli Y. (2003) Azerbaycan'ın Fiziki Coğrafyası. Bakü: Tahsil Neşriyatı.
- Budagov, B; Garibli, Y. (2003) Azerbaycan Cumhuriyetinin Fiziki Coğrafyası Eğitimi. Bakü. Maarif Neşriyat.

- Demirel, Ö. (1996). Karşılaştırmalı eğitim. Ankara: Usem Yayınları.
- Doğanay, H. (1993). Coğrafyada Metodoloji-Genel Metodlar ve Özel Eğitim Metodları. İstanbul: Öğretmen Kitapları Dizisi. No: 187.
- Doğanay, H. (2002). Coğrafya Öğretim Yöntemleri, Erzurum.
- Elibüyük, M. (1998). Ülkemiz Ortaokul ve Liselerinde Coğrafya Derslerinin İşlenişi: Ankara: Tömer Dil Öğretim Merkezi Sempozyum Bilgileri.
- Erdem, M. (1998) Eğitimde Program Değerlendirme, Ankara, Ani Yayıncılık.
- Erdoğan, İ. (1995). Karşılaştırmalı Eğitim-Çağdaş Eğitim sistemleri. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Erinç, S. (2001). Lise Coğrafya-9 sınıf. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Gerayzade, T. (2004). Dünyanın İktisadi ve Sosyal Coğrafyası. Bakü. Tehsil Neşriyatı.
- Gumabekova, N. (2004) Kırgızistan'da ve Türkiye'de Ortaöğretim Fizik Ders Kitaplarındaki Konular ve Deneysel Aktivitelerin Karşılaştırılması, Yayımlanmamış Yük. Lisans tezi, Ankara.
- Gülcan, M. G. (2005). AB Süreci ve Eğitim, Ankara, Ani Yayıncılık.
- Güngördü, E. (2002) Coğrafyada Öğretim Yöntemleri, İlkeler ve Uygulamaları, Ankara. Nobel Yayınları.

- Karabağ, S. (1997). Türkiye ve Türk Cumhuriyetleri Arasındaki İlişkilerin Siyasi Coğrafya Açısından Değerlendirilmesi. Eğitim Fakültesi Dergisi. Cilt 17, No 5.
- Karabağ, S. (1998) Coğrafya Öğretiminde Anahtar Sorular ve Kavramlar. G.Ü Eğitim Fakültesi Dergisi. Cilt 18. Sayı 2.
- Lauwerys, S. A. ve diğerleri, (1979) Mukayeseli Eğitim, Ankara
- M.E. B Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı. (1998) Ankara
- M.E. B Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı. (2003) Ankara
- M.E. B Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı. (1992, 277 sayı) Ankara
- M.E. B, (1992) Tebliğler Dergisi, Ankara
- M.E.B Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı. (2005). Coğrafya Dersi Öğretim Programı. Ankara.
- Merdanov, M. 2001. Azerbaycan Tahsili Islahat Yollarında. Bakü: Maarif Neşriyat.
- Müseyibov M; Alizade, E; Seyfullayeva, N; (2003) Yerbilimi, Bakü, Tahsil Neşriyat.
- Nüseyibov, M; Efendiyev, V; Seyfullayeva, N. (2004). Türk Dünyası Coğrafyası. Bakü. Tahsil Neşriyatı.
- Sadıgov, İ. (2004) Azerbaycan'da Coğrafya Eğitimi ve Öğretimi, Yük. Lisans Tezi, Ankara.
- Sadıklı N. E; Allahverdiyev, N. N; (1986) Azerbaycan Coğrafyası, Bakü, Maarif Neşriyat.

- Şahin, C. (2001). Türkiye'de Coğrafya Öğretimi. Ankara: Gündüz Eğitim Yayıncılık.
- Şahin, S. (2003). Coğrafya Öğretiminde Beş Temel Konu: Antalya Eğitim Bilimleri Kongresi.
- Tağiyev, E. (1993) Azerbaycan Okul Tarihi, Bakü, Maarif Neşriyatı.
- Tomal, N. (2004). Türkiye ve Almanya Lise Coğrafya Öğretim Programlarının Karşılaştırmalı İncelenmesi. Ankara: Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Türkoğlu, A. (1984). Türkiye ve Fransa'da Lise Programlarının Karşılaştırmalı olarak incelenmesi, A.Ü Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları. (Doktora Tezi) Ankara
- Ultanır, G. (2000) Karşılaştırmalı Eğitim Çalışmaları, Eylül Yayınevi, Ankara
- Varış, F. (1978) Eğitimde Program Geliştirme, Ankara. A.Ü.E.F Yayınları.
- Varış, F. (1981) Eğitimde Program Geliştirme Teori ve Teknikleri. Ankara. A.Ü.E.F Yayınları.